STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ 7,75
Bfr. 155

PETER DE WIT ASTERIX OERSTRIPS

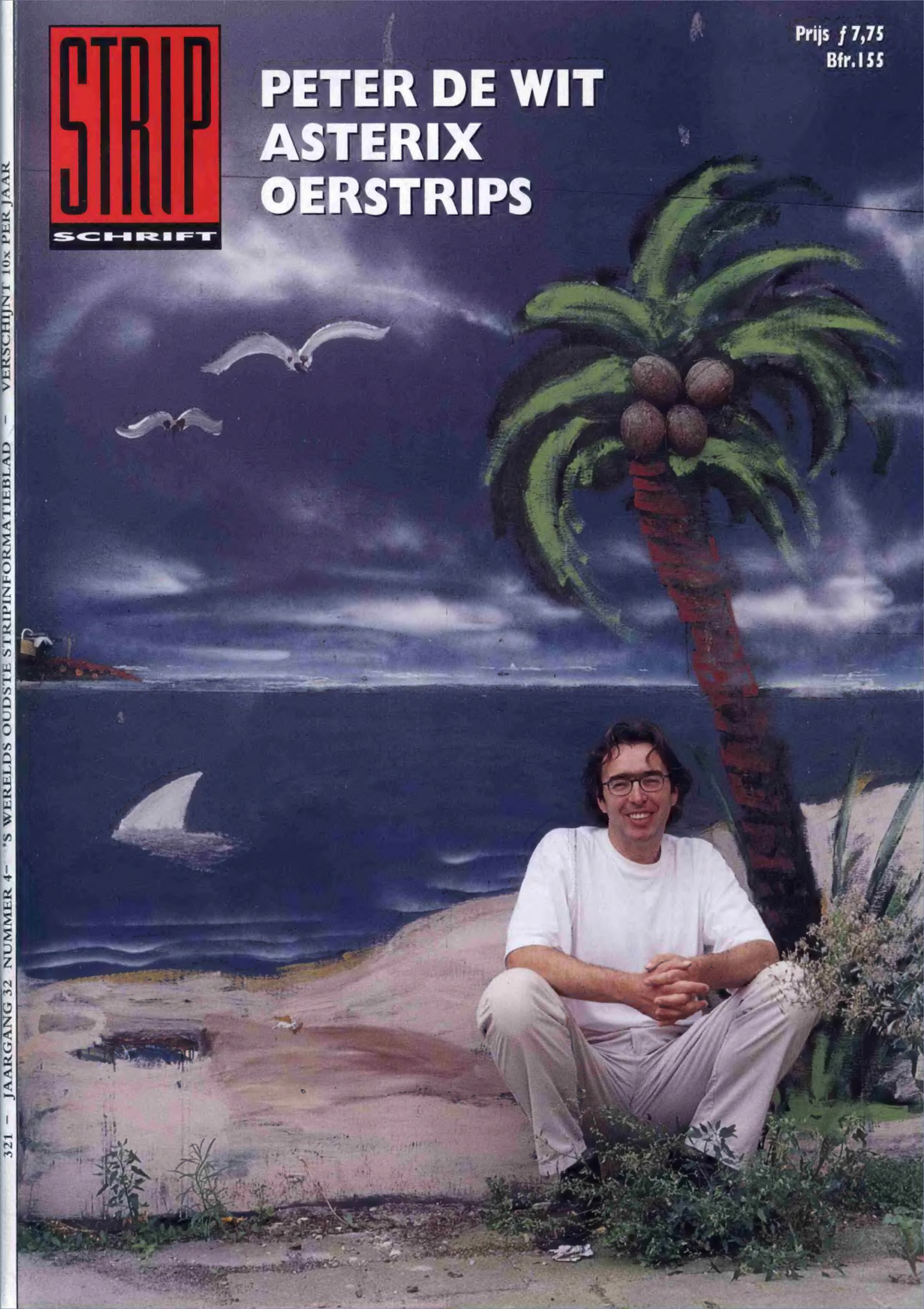

321 – JAARGANG 32 NUMMER 4 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 31 oktober

Expositie Daniel Clowes en Chris Ware, Cultureel Centrum De Romaanse Poort, Brusselsestraat 63, Leuven, België, info: (+32)(0)16-200110.

t/m 21 november

Expositie 'Bonk', over een fictieve familie Finse industriëlen, verzonnen door de kunstenaar Alvar Gullichsen, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 27 februari 2000

Expositie 'Hommage aan de pioniers', met ±200 originele platen van onder anderen Cuvelier, Dineur, Hubinon, Jijé, Laudy, Mitacq, Sirius en Tillieux, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 14 mei 2000

Expositie 'Heer Bommel en de natuur', Kasteeel Groeneveld, Groeneveld 2, Baarn, info: (+31)(0)35-5420446.

28 en 29 augustus

14e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: (+32)(0)11-661473.

7 oktober

Symposium 'Strips & Animatie. Kunst of vermaak?', Lezing door Eiso Toonder: 'De Strip: de negende kunst', Brasserie Doppler (bij Maupertuus), Laan Corpus den Hoorn 100/1, Groningen, van 19:30-21:30 uur, Toegang: f 18 (passe-partout voor 5 avonden f 72), info: (+31)(0)50-3185455

9 en 10 oktober

De Stripdagen, Brabanthallen, Diezekade 2, 's-Hertogenbosch.

9 en 10 oktober

17e Fête de la Bande Dessinée du Pays de Montbéliard, Audincourt, Frankrijk, info: (+33) 3-81304208.

14 oktober

Symposium 'Strips & Animatie. Kunst of vermaak?', Lezing door Joost Swarte: 'Enerzijds - anderzijds', Brasserie Doppler (bij Maupertuus), Laan Corpus den Hoorn 100/1, Groningen, van 19:30-21:30 uur, Toegang: f 18, info: (+31)(0)50-3185455

21 oktober

Symposium 'Strips & Animatie. Kunst of vermaak?', Lezing door Raoul Servais: 'Animatiefilm - schemerzone tussen beeldende kunsten, cinematografie en beeldverhaal', Brasserie Doppler (bij Maupertuus), Laan Corpus den Hoorn 100/1, Groningen, van 19:30-21:30 uur, Toegang: f 18, info: (+31)(0)50-3185455

30 oktober

5e Grote Stripveiling, K.U.C., Kortrijksepoortstraat 254, Gent, België, info: (+32)(0)9-2254125.

4 november

Symposium 'Strips & Animatie. Kunst of vermaak?', Lezing door Rudy Verbeek: 'De digitale strip - computeranimatie', Brasserie Doppler (bij Maupertuus), Laan Corpus den Hoorn 100/1, Groningen, van 19:30-21:30 uur, Toegang: f 18, info: (+31)(0)50-3185455

5 t/m 28 november

Expositie Daniel Clowes en Chris Ware, Cultureel Centrum Antoon Spinoy, Minderbroedersgang 5, Mechelen, België, info: (+32)(0)16-200110.

11 november

Symposium 'Strips & Animatie. Kunst of vermaak?', Discussie over strips en stripmusea onder leiding van Jan Pieter Glerum, met Martin Lodewijk, Huib van Opstal, Bert Smit en Barbara Stok, Brasserie Doppler (bij Maupertuus), Laan Corpus den Hoorn 100/1, Groningen, van 19:30-21:30 uur, Toegang: f 18, info: (+31)(0)50-3185455

21 november

2e Eindhovense Stripbeurs, 't Karregat, Urkhovenseweg 10, Eindhoven, info: (+31)(0)40-2466588.

vanaf 23 november

Expositie 'Restrospectieve Raba', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

3 december t/m 2 januari 2000

Expositie Daniel Clowes en Chris Ware, Museum Zwijgershoek, Regentiestraat 61-63, St. Niklaas, België, info: (+32)(0)16-200110.

11 en 12 december

Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België.

27 t/m 31 januari 2000

26e Stripfestival van Angoulême, met deze keer extra veel aandacht voor België, Angoulême, Frankrijk, info: (+33) 05-45978650.

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U BINNENKORT WEER RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE NIEUWE STRIPSCHRIFTPAGINA'S

Bits & Pieces

Cultuur

Onlangs verscheen weer eens een editie van het Cultureel Woordenboek. Een kloek werk van een kleine honderd gulden met allerlei trefwoorden en verklaringen uit de cultuur lag dampend in mijn handen. Tevergeefs zocht ik naar allerlei aanknopingspunten met de strip. Ze staan er domweg niet in. De dienstdoende Kultuurkamer die de redactie verzorgt, is kennelijk niet verder gekomen dan de oekaze van één of ander onderwijsministerie. Die vonden ooit, kort na de Tweede Wereldoorlog, dat beeldverhalen vies en voos waren. Vijftig jaar ploeteren en zweten door allerlei liefhebbers van de strip heeft dus nog steeds niet geholpen. Eigenlijk sta je hier gewoon weer op nul. De kennelijk van de buitenwereld afgesloten Kultuurkamer-medewerkers staan niet open voor de werkelijkheid. Strips bestaan gewoon niet. Officiële erkenning door deze culturele dark rooms zal wel nooit komen. En je moet het ook maar negeren. Je moet gewoon zelf aan de bak. Een eigen en eigentijds Strip Cultuur Woordenboek uitgeven. En voor dat soort activiteiten bestaat gelukkig een wakkere organisatie. Het Stripschap. Hoeders van het stripculturele erfgoed. Attente agenten voor het behoud van de strip. Maar eens even gebeld met de jongens en meisjes van Het Schap.

'Ja, Andries Bikstra hier. Wat mot je?'

Nou had een iets meer culturele opening zeker niet misstaan. Maar de dienstdoende telefonist zat gelukkig niet in het culturele bestuur. Grootmoedig stapte ik over deze cultuurbarbarij heen.

'Hoi, met Bits. Jullie moeten aan de bak. Er moet een Strip Cultureel Woordenboek komen. Volgens mij zijn jullie daar de groep voor. Stimuleert de belangstelling voor het beeldverhaal. Kortom: past fantastisch in jullie doelstelling.'

'Neemt die firma Woordenboek ook meteen een stand op de beurs? Of betaalt die een theatervoorstelling?' was de raadselachtige reactie. 'Anders kunnen we samen niks beginnen.'

'Nee, je snapt het geloof ik niet helemaal' probeerde ik naïef. 'Dit is een cultureel initiatief dat moet uitmonden in een prachtpublicatie over alle stripwoorden en -definities. Echt iets voor jullie.'

'Denk het niet,' zei de bikkelaar aan de andere kant van de lijn 'we doen alleen nog zo'n gekleurd amateurblaadje elk kwartaal naar de leden de deur uit. En dat kost al genoeg moeite. Moeilijker moet het echt niet worden. En we zorgen elk jaar voor een grote stripbeurs.'

Moedeloos hing ik op. Cultuur is ook bij Het Schap dus ver te zoeken. De ooit zo dappere voorvechters van het behoud van het beeldverhaal zijn verworden tot een beursbestuur dat de stripindex bewaakt. Geen stripboek ziet het licht. Geen nieuw cultureel initiatief is voor de buitenwereld waarneembaar. Lijkt als twee druppels water op die Kultuurkamer. Ook een dark room.

Hoe zat het ooit ook al weer? Wijlen P. Hans richtte in 1967 met een paar kornuiten Het Stripschap op omdat er bij De Arbeiderspers stripboeken van Eric de Noorman dreigden te worden versnipperd. Dat was cultuurvernietiging. En met een machtig protest werd dit onheil voorkomen. Zoiets was het. Daarna richtte men snel de vereniging op. En bedacht men dit blad, Stripschrift. Zodat eeuwig alles over het beeldverhaal kon worden nageslagen in maandelijkse meesterwerkjes. En er geen strips meer zouden worden vernietigd.

Toch weer de telefoon gegrepen. Bestuur van Het Schap gebeld.

'Ja, Bits hier. Ik heb een idee. Als jullie nou eens die voorraad oude nummers van Stripschrift benutten om al die belangrijke Kultuurkamerpersonen in Nederland een exemplaar toe te sturen. Dan moet het toch mogelijk zijn om de volgende keer in dat Cultureel Woordenboek meer aandacht voor de strip te krijgen?'

'Mooi en leuk idee Bits, maar alle overtollige exemplaren van Stripschrift hebben we zojuist afgevoerd naar een school.'

'Al die honderden exemplaren naar één school?' vroeg ik ongelovig. 'Da's toch niet echt nuttig, zoveel spullen naar één plek. Dan gaan die kinderen alle plaatjes er uit knippen voor hun werkstukken. Dat schiet niet op.'

'Haha, nee, dat zal niet gebeuren. We hebben ze allemaal in de oud-papiercontainer van één school gestort. Heeft die school tenminste een paar honderd gulden voor een kinderdagverblijf. Daar waren wat problemen mee.'

Verbijsterd viel de mobiele telefoon uit mijn handen op het parket. Het Stripschap heeft vele duizenden exemplaren van Stripschrift doorgedraaid. Versnipperd. Vernietigd. Heeft er niets, maar dan ook niets nuttigs mee gedaan. Wat dacht je van weggeven aan armlastige bibliotheken? Begeleid door een culturele impuls in de pers die het weggeven van zoveel cultureel waardevol materiaal aan honderden bibliotheken massaal opneemt in haar verslaglegging. Niets van dat alles.

De wortels van Het Stripschap zijn afgehakt. Men verbrijzelt nu zèlf strips. De stripbladen bestaan ook al niet meer. En er staat na al die jaren geen woord over strips in het Cultureel Woordenboek. Men is terug bij af. De cirkel is rond. De cultuurbarbaren zijn nu overal geruisloos aan de macht gekomen. Ook bij Het Stripschap. Een goed moment om Het Stripschap op te heffen.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 32 - oktober 1999 - nummer 4 (321)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Pieter van Cleef, Jeroen Mirck, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Olav Beemer, Bas Berwers, Ben Bits, Ville Hänninen, Michiel de Jong, Gert Meesters, Hans Pols, René van Royen, Rob Sijpestijn, Thierry Tinlot, Sunnyva van der Vegt, Rudy Vrooman, Harry Wibier

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
CompuServe: 75464,2224
E-mail: Stripschrift@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 026 - 339 20 83, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: willem.naber@icu.nl
Abonnementsprijs ƒ69,95 / Bfr.1440
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Pieter van Cleef
Springendallaan 23
1333 WN Almere
Telefoon: 06 - 25 16 87 20

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Rudy Vrooman

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Vorig jaar was het haasten: Joost Swarte won zijn Stripschapprijs en iedereen haastte zich naar een televisietoestel om het gesprek bij te wonen dat Swarte had met Hanneke Groenteman in het VPRO-kunstprogramma De Plantage. Maar waarom bleven de beursbezoekers hier van verstoken? Veel meer dan een dankwoordje kon er na de uitreiking niet vanaf en de hele ceremonie was in een krap half uurtje wel bekeken.

Een nieuwe locatie voor De Stripdagen, dit keer in Den Bosch. Een uitgelezen kans om deze dagen op een nieuwe locatie even een oppepper te geven, want het evenement dreigt de laatste jaren toch wat af te zakken naar braderie-niveau. Om over de tamelijk suffige prijsuitreikingen met de plichtmatige, geeuwonderdrukkende applausjes maar te zwijgen.

Die Stripdagen hebben gewoon wat meer 'Glamourland' nodig... Landelijke media zoals kranten en televisie laten het een beetje afweten. En de beursdeelnemers lijken zelf ook uitgekeken te zijn, wat blijkt uit onder andere de afwezigheid van Big Balloon. Het officiële gedeelte, de prijsuitreiking voor de Stripschapprijs, lijkt altijd weer te veel op een collegiaal onderonsje. En de uitreikingen van de albums zijn een farce, omdat in de meeste gevallen auteurs of vertegenwoordigers van uitgevers de prijzen niet eens in ontvangst komen nemen.

De Stripdagen bieden de laatste jaren gewoon te weinig amusement en te weinig nationale uitstraling. Waar zijn die interessante overzichtstentoonstellingen? Wat wordt er voor de kinderen georganiseerd? Hoe feestelijk en interessant is die prijsuitreiking nu nog? En presentatie is ook een vak. Het zou geen overbodige luxe zijn om een echte presentator in te huren die de beeldjes overhandigt en in een volle zaal nog even gezellig nakletst met de winnaars.

Maar nee, tekenaars, organisatoren, vertalers en inkleurders verdwijnen binnen een kwartier weer door een achterdeurtje richting rode wijn en bitterballen om elkaar uitbundig te feliciteren, ver weg van publiek en het oog van de camera. De inmiddels beruchte 'man met het linnen schoudertasje' wordt zo de enige, overgebleven doelgroep die De Stripdagen in leven houdt...

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **PETER DE WIT** Harry Wibier
11 **LAND IN ZICHT** Ville Hänninen
12 **ASTERIX EN DE FRIEZEN** René van Royen en Sunnyva van der Vegt
16 **HET ARCHIEF VAN... GAZET VAN ANTWERPEN** Pieter van Cleef
20 **DE ONTMASKERING VAN THE YELLOW KID** Pieter van Cleef
23 **BOEKEN**
26 **VIDEO**
27 **ACTUALITEITEN**
28 **BRIEVEN**
31 **IN MEMORIAM MARK SMEETS** Jeroen Mirck
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **SSJCHHRIEPTSSCHNAPPSJPREISJ?!?** Peter de Wit

'Een kereltje in een kantoor.
Meer is het niet.'

PETER DE WIT

door
HARRY WIBIER

Augustus 1999. Het regent in Amsterdam. Peter de Wit **zit alleen in de studio. De collega's zijn op vakantie. Zelf is De Wit net terug uit Frankrijk. Deze week hoeft hij nog niet aan** *Sigmund*-**stroken te werken, want hij heeft voor zijn vertrek een afdoende voorraad opgebouwd. Een deejay brengt via een radio zijn plastic vrolijkheid. Verder gebeurt er niets. Niet bepaald de ambiance die je verwacht bij de kersverse winnaar van de Stripschapprijs 1999.**

'Ik ben er heel blij mee,' zegt De Wit. 'En verrast.'

Echt verrast?
Ja. Ik hoorde het in juni en toen was ik met mijn hoofd nog niet bij De Stripdagen. Ik vind het erg leuk.

Maar vond je het zo langzamerhand niet eens tijd worden?
Nee. Het is niet aan mij om het tijdstip te bepalen. Ik houd me daar dus ook niet mee bezig.

Maar je hebt toch verwachtingen?
Een keer voor mijn dood moest hij wel komen, maar ik heb nooit gedacht: 'Jongens, wanneer ben ik nu eens aan de beurt?' Ik vul mijn dagen met tekenen en plotseling geven anderen je dan zo'n prijs.

Wat betekent de prijs voor je?
Ik mag aanschuiven bij mijn illustere voorgangers. Dat is prettig want daar zijn veel grote namen bij. En verder betekent het veel publiciteit. Dat is ook goed.

Eindelijk erkenning?
Dat maakt me niet uit. Anderen vinden het belangrijker dan ikzelf. Ik word van alle kanten gefeliciteerd. Het staat op mijn cv: 'Heeft prijs gewonnen.' De mensen vinden het leuk, ik vind het leuk en ik weet eigenlijk niet wat ik er meer van moet vinden.

Talloze jongeren hebben de afgelopen twintig jaren gelachen om de fratsen van de chef en zijn redactie in het stripje dat altijd verscheen in de brievenrubrieken van Eppo *en* Sjosji. *En om* Stampede, *die malle cowboys die in het echte leven nog geen schildpad zouden kunnen drijven. De iets jongere garde is vooral verrukt van* De Familie Fortuin, *het gezin dat door zijn asociale gedrag de Flodders degradeert tot saaie burgertrutten. Samen met* **Hanco Kolk** *is De Wit verantwoordelijk voor* Gilles de Geus, *de enige verhalen op albumlengte waar de recente prijswinnaar aan meewerkt. Zes jaar geleden startte in* de Volkskrant *de bekendste reeks van De Wit:* Sigmund. *De kleine chagrijnige cynicus en psycholoog weet de veel door stress gekwelde lezers 's ochtends een glimlach op het gezicht te toveren.*

Wel, "God"... ik wil natuurlijk niets afdoen aan uw almacht, maar bij mijn weten heeft u nog nooit een prestigieuze strip-prijs toegekend gekregen!
STRIPSCHAP PRIJS

***Links*, Daan Jippes' gelukwensen per fax en *rechts*, de felicitatiekaart van Matthias Giesen.**

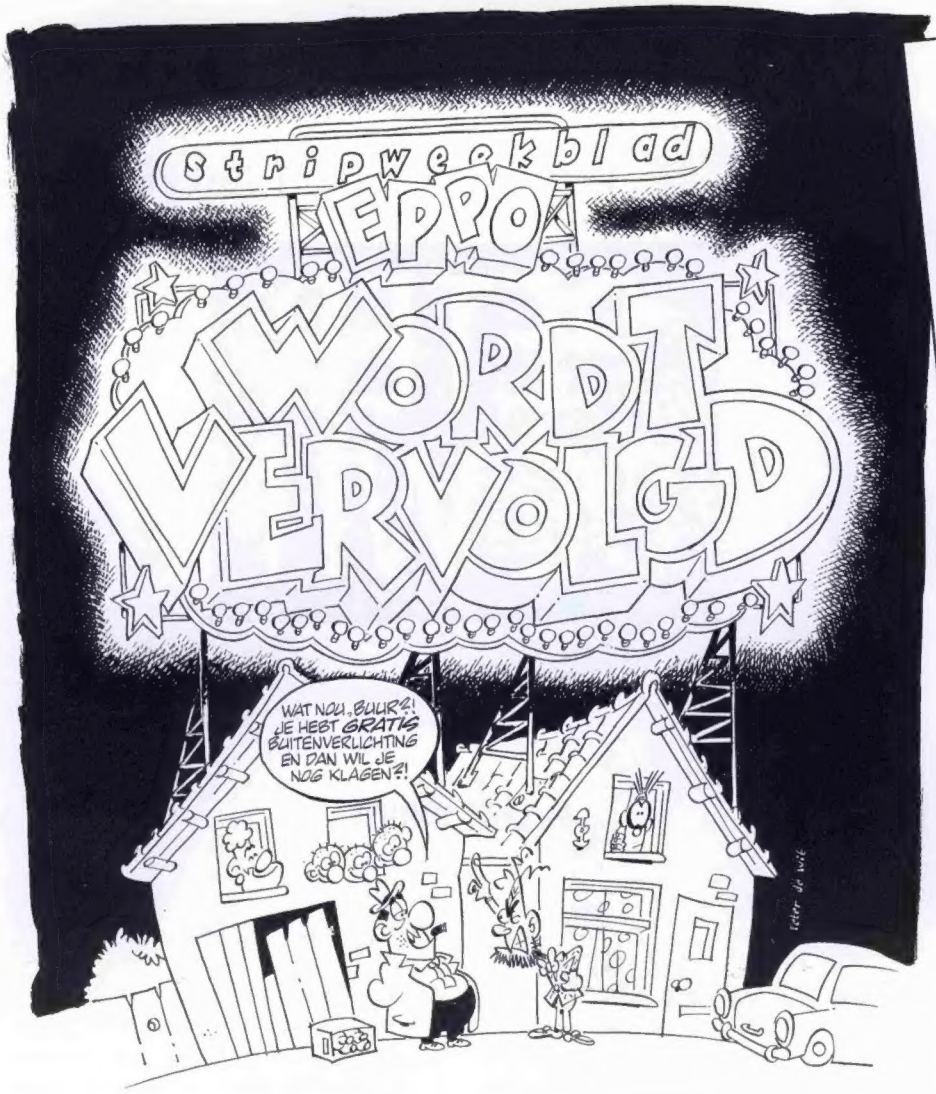

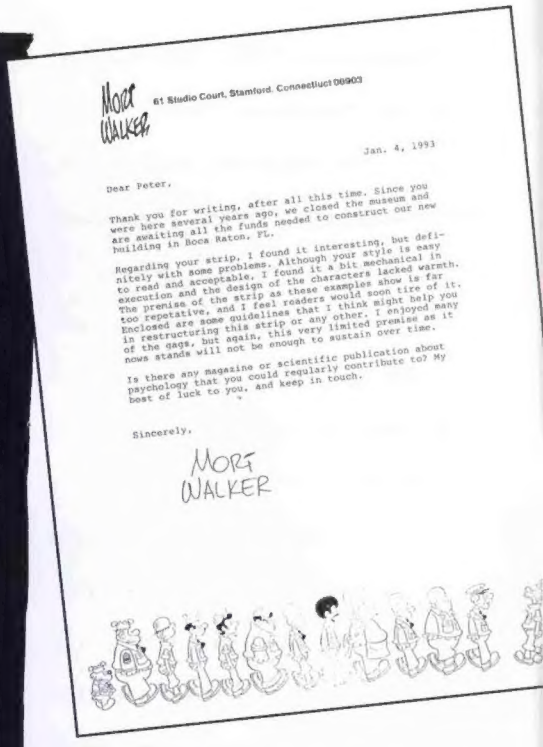
Mort Walker
61 Studio Court, Stamford, Connecticut 06903

Jan. 4, 1993

Dear Peter,

Thank you for writing, after all this time. Since you were here several years ago, we closed the museum and are awaiting all the funds needed to construct our new building in Boca Raton, FL.

Regarding your strip, I found it interesting, but definitely with some problems. Although your style is easy to read and acceptable, I found it a bit mechanical in execution and the design of the strip as these examples show is far too repetative, and I feel readers would soon tire of it. The premise of the strip or any other. I enjoyed many of the gags, but again, this very limited premise as it in restructuring this strip or any other. I enjoyed many Enclosed are some guidelines that I think might help you nows stands will not be enough to sustain over time.

Is there any magazine or scientific publication about psychology that you could regularly contribute to? My best of luck to you, and keep in touch.

Sincerely,

MORT WALKER

***Links*, 'Eppo-cover, nooit gebruikt. Volgens de redactie mag het logo geen onderdeel van de coverillustratie uitmaken, dat zou de losse verkoop nadelig beïnvloeden. Toen geloofde ik dat ook nog. Het is natuurlijk maar gelul. Als deze cover gebruikt was, zou die *Eppo* de kiosk uitgevlogen zijn en zou het blad nu nog bestaan, zoveel is zeker.'**

Krant

'Ik ben begonnen met krantenstrips. Toen ik in 1978 bij de redactie van *Eppo* kwam had ik een krantenstrip bij me. Daar konden ze niets mee. Ik maakte strookjes en zij maakten een stripblad. In die tijd betekende dat klassieke humor- en avonturenstrips. Ik heb destijds ook de kranten benaderd. Dat werd niets. Sinds die tijd heb ik altijd zitten broeden op een concept waarmee ik wel mijn voet tussen de deur zou kunnen krijgen.'

Wat was je oude concept?

Ik maakte *Cleopatra*. Dat concept voldoet aan alle eisen. Een krantenstrip moet namelijk een wereld met personages bevatten. Kijk maar naar *De tovenaar van Fop*, dat draait om een heel koninkrijkje. Hetzelfde heb je in andere strips met oermensen of legereenheden. Ik nam dus iets wat er nog niet was: **Cleopatra**, **Marcus Antonius**, de krokodillenvijver en noem maar op. Ik ben niet verder gekomen dan vijf stroken. Toen zat ik vast. Misschien was ik er nog niet aan toe. Maar goed dat niemand het gekocht heeft, want dan had ik na een week moeten zeggen dat het op was en dat is de grootste zorg die krantenredacties hebben: 'Houdt iemand het vol?' Als ze een strip als *Peanuts* of *Casper en Hobbes* kopen hebben ze zekerheid op dat gebied. Met *Sigmund* heb ik die ban voor het eerst gebroken. Ik had gelijk 80 grappen.

Zie je nu in dat *Sigmund* een beter concept is dan *Cleopatra*?

Dokter, ik ben diep ongelukkig.
JA
Is therapie 'n oplossing?
nee
Dan pleeg ik zelfmoord.
okay.
ik heb zojuist m'n vrouw en kinderen in koelen bloede vermoord..
Pieker er niet over. Gebeurd is Gebeurd.
sommige gevallen zijn eenvoudig te helpen.
U moet tegen uzelf zeggen: Ik Wim Driehuis ben een waardevol mens! Toe maar! Hardop!
I-ik Wim Driehuis ben 'n waardevol mens! Ik Wim Driehuis ben 'n waardevol mens!
ja!
Ik Wim Drie...
Hahaha! Kostelijk! En die kop erbij!

***Boven*, 'In het begin tekende ik Sigmund heel losjes en slordig, omdat ik dacht dat dat een moderne '*touch*' eraan zou geven. Weinig mensen beseffen dat tekenaars heel veel denken achter hun tekentafel. Slordig werkte niet voor mij. Ik ging het netjes tekenen. 'Kan ik het later altijd nog slordig gaan tekenen', dacht ik. En zo zit je maar te denken.'**
***Rechts*, 'Een blote meid. Vroeger vond ik het leuk om blote meiden te tekenen. Goddank ben ik daar overheen gegroeid.'**

CHECKLIST FOR COMIC STRIP CRITIQUE

	Excellent	Good	Fair	Poor
1. Identifiable characters. Are the main characters unique and have distinct personalities?				
2. Is the art easy to see? Is it confused, too busy or open and inviting readers?				
3. Universal subject matter. Will it appeal to a broad audience or just a few?				
4. Lettering easy to read. Large lettering that will hold up after reduction?				
5. Ideas funny? Funny characters? Funny dialogue? Funny pictures? Gags with impact?				
6. Is it licensable? Does it have potential for toys, TV, books, products?				
7. Staying power. Will the premise wear thin and get tiresome? Can it last 30 years?				
8. Is it different? Is it like any other feature or is it a new approach?				
9. Is it well-drawn? Is the drawing good enough to put across the idea?				
10. Does the strip relate to readers? Can readers see themselves and their own experiences in it?				
11. Does it have concise dialogue? Is it wordy or concise? Will readers bother to read it?				
12. Is it topical? Is it old fashioned or does it reflect today's world?				
13. Do gags continually hold up? Are there one or two good gags or are they consistent?				
14. Does it have personality? Is it mechanical and contrived or does it have an individual appeal?				
15. Overall rating.				

You must realize that these are only opinions and opinions often are erroneous. Sometimes things grow on you and your opinion changes. Sometimes a creator grows and learns to be better. This is only an attempt to be helpful and give you some ideas of your success as seen by professionals in the field.

Mort-brief en Mort-lijst.

Het gekke is dat *Sigmund* aan geen enkele eis voor een dagstrip voldoet. Toen ik net begonnen was heb ik vijftien stroken naar **Mort Walker** gestuurd. Die man is zo professioneel dat ik geen brief maar een afstreeplijst terug kreeg. Daarop stond waaraan een goede dagstrip moest voldoen. Ik scoorde met *Sigmund* op alle fronten een onvoldoende. Er moest een wereldje zijn met veel karakters die door de week heen konden rouleren. Walker werkt met wetmatigheden. Één keer in de week moet *Flippie Flink* in elkaar worden geslagen en de Generaal moet op gezette tijden verschijnen. Ik heb alleen maar een kereltje in een kantoor. Verder niets. Met een paar weken ben je zo geacht te zijn uitgepraat. Dit bewijst eigenlijk dat er op dit gebied geen regels zijn. Ook in een wereldje kun je vastlopen. Het leuke aan Sigmund vind ik dat iedereen bij hem binnen kan lopen. Ik kan dus overal grappen over maken en hoef er niet over na te denken of het niet weer

MAJESTEIT, DE APPEL-VERKOOP BLIJFT DALEN. NAMENS DE VERKOPERS VRAAG IK UW HULP.
MIJN STEUN KRIJGT U KOOPMAN!
DANK VORSTIN! DANK!
GEEF MAAR TWEE KILO
Dobbin-1-

'*Cleopatra*, 1976. Deze grap heb ik zeker 15 keer opnieuw getekend. Hij blijft even sterk. Deze is met penseel geïnkt, voor de zeurpieten die alles willen weten.'

JA, DIJK, IK WIL IETS BEREIKEN! EEN ZAAK OPBOUWEN!
HEEL GOED, JONGEN! HEEL GOED! ZO WAS IK OOK OP JOUW LEEFTIJD!
HÉ PA, WAAROM IS HET JOU DAN EIGENLIJK NOOIT GELUKT?
?!
NIET GELUKT?!! WAT BEDOEL JE LUMMEL?
DIJK

'*Dijk Doorbraak*, 1978. Vergissen wij ons of herkennen wij hierin een oerversie van *De familie Fortuin*?'

WE GAAN NU DOOR MET DE BEEDIGING VAN DE NIEUWE KAMERLEDEN...
JACOBS!
ZO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG...
ZO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG!
JANMAAT!
TWEE VINGERS OPSTEKEN IS VOLDOENDE, MENEER JANMAAT...
SORRY... MACHT DER GEWOONTE.

'*Krantenstrip over de Tweede Kamer*, 1980? Is nog steeds een goed idee! Wie zet zich aan die schone taak?'

HEER, U HEEFT ADAM NAAR UW EVENBEELD GESCHAPEN MAAR IK HEB 'N THEORIE OVER HOE U MIJ ONTWORPEN HEEFT.
MIJN RONDINGEN ZIJN DE VRUCHTBARE GLOOIENDE HEUVELS. MIJN HAAR IS DE KLEUR VAN DE ZON. MIJN OGEN BLAUW ALS DE OCEANEN.
HEB IK GELIJK?
NIET HELEMAAL.
GPLAT
PLAN!

'*Adam en Eva*, 19 Who cares! Eigenlijk Adam en Eva en God. Is ook beschikbaar als pagina-gag en als seksstrip. Een mooi gegeven waar ik graag nog eens aan wil werken. Was ooit gewaagd met geslachtsdelen in beeld, maar nu staan Fokke en Sukke elke dag piemelnaakt in de NRC.'

IK LEES HIER DAT SOMMIGE ZWANGERE VROUWEN ZICH VAAK MISSELIJK VOELEN. HEB JIJ DAAR AL LAST VAN?
WAT ZEG JE?
BEVALLEN en OPSTAAN
IK LEES... WAT EET JE?
BROOD MET HARING EN KAAS AUGURK EN SPEK.
HAPJE?
MPF! MOMENT..!

'*Met blijdschap geven wij kennis...* 19 zoveel. Het plan was om gedurende 30 jaar dit gezin te volgen. Ten tijde van deze opzet was het in de mode om stripfiguren ouder te laten worden.'

'*Op de boerderij* (in titels wordt ik steeds beter), 19 weetikveel. Speciaal ontworpen om de streekkranten te veroveren. De streekkranten gaven zich niet over. Nou, dan niet. Godzijdank niet. Na 8 grappen wist ik niks meer en ik kom nog wel van de boerderij!'

KEN JIJ HET ABC PIETJE?
(BORREL) (PRUT)
JA. (GROG) MEESTER! MAAR IK (ROMMEL) WIL DE ANDERE 23 LETTERS (GRONK) OOK GRAAG (BLURP) LEREN!
(BRØL!)
EXIT
GRR! IK ZEI NOG ZO: EET IETS VOOR JE GAAT BUIKSPREKEN, VROLIJK!
- Peter de Wit -

eens tijd wordt dat die zus of die buurman iets leuks gaat doen. Het blijft bij dat mannetje in dat kantoor. Dat is het hele concept.

Heb je veel van Mort Walker geleerd?
Door het lezen van zijn strips ben ik enthousiast geraakt. Er is een boek van hem, *Backstage at the Strips*. Dat staat vol met anekdotes en geinige sfeerbeelden. Ook beschrijft hij hoe hij hoe hij werkte. Één keer per week kwamen de tekenaars die aan zijn stripseries werkten bij elkaar. Ze hadden dan allemaal een aantal grappen geschreven, die ze tijdens zo'n bijeenkomst bespraken. De beste kozen ze uit. Dat is heel professioneel. Hier is iedereen boos als een idee is gejat. Daar is dat heel gewoon. Als **Mort Walker** een idee uit *De tovenaar van Fop* leuk vindt, gebruikt hij dat voor *Flippie Flink*. Dat noemen ze **switching**. Het gebeurt met wederzijds goedvinden en bewondering. Gewoon fun.

Dus in deze studio wisselen jullie ook elkaars grappen en ander werk uit?
Nee hoor. Soms denk ik: 'Stik! Had ik dat maar bedacht!' Dat heb ik vooral vaak bij **Aloys Oosterwijk**. *Willems wereld* heeft veel raakvlakken met Sigmund. Het gaat allebei over relaties en modern leven. In *Backstage at the Strips* blijkt dat je daar niet te moeilijk over hoeft te doen. Dat je veel moet schrijven en schrappen en veel lol kunt beleven. Ik wist het natuurlijk al, maar nu zag ik het ook nog eens een keer beschreven.

Mammoeten

'Mort Walker is niet mijn grootste voorbeeld. Dat zijn eerder **Johnny Hart** en **Brant Parker** met *De tovenaar van Fop* en *Roodoog* van **Gordon Bess**. Dat vond ik prachtig! En **Harvey Kurtzman**. Allemaal Amerikanen.

Komt dat door het tekenen of de door de humor?
'Het soort humor. Met tekenen kwam ik zelf wel een heel eind. Het ligt aan die korte grappen. Elke dag een strookje. Uiteindelijk ligt me dat het beste. Als ik een hele pagina maak, moet ik flink aan de slag. Er zijn mensen die smullen bij 44 bladzijden. Dat is voor mij veel te veel. Dan moet je denken aan zaken als spanningsbogen.

En *Gilles de Geus* dan?
Dan heb ik Hanco Kolk. Die houdt de spanningsboog in de gaten en ik draag een paar grappen bij. Hanco kan goed verhalen vertellen.

Vind je dagstrookjes ook leuker om te lezen?
Ik houd het niet zo bij. Ik ben geabonneerd op *Het Parool* en dus lees ik *Heinz. Peanuts* lees ik niet. *De Rechter* staat in streekkranten en die lees ik niet. Af en toe wissel ik een boek uit met **Jesse van Muylwijck**. *Algemeen Dagblad* lees ik ook niet.

Nu *Sjosji* is verdwenen is het wel handig dat je geen carrière in de avonturenstrips hebt.
Dat is waar. Maar ik vind het erg dat er geen tijdschrift meer is. Gisteren sprak ik iemand die een voetbalstripblad wil starten. Ik heb gelijk al mijn hulp toegezegd want ik hoop dat er weer snel een stripblad voor de jeugd komt. Hanco en ik moeten de meeste vreemde constructies bedenken om een verhaal van *Gilles de Geus* te maken. Dat is zonde. Het wordt eenzijdig. Gagstrips zijn nu bepalend. De omroepgidsen en weekbladen willen niet meer dan één pagina per keer. Er is sinds de *Eppo*-tijd erg veel veranderd. *Joris PK, Agent 327* en *Franka* waren destijds dè strips. Het zou geweldig zijn als er weer zo'n tijdschrift komt. Een slim iemand met hart voor de strip – en veel geld – roep ik hierbij op om een nieuw blad te beginnen. Hij kan op mijn steun rekenen. De teloorgang van de avonturenstrip is immers een verarming. Misschien is de markt er nu weer rijp voor, kinderen zijn een beetje uitgeïnternet. Ze kunnen weer lekker rustig gaan lezen.

Iedere week weer naar de brievenbus rennen...
Mijn kinderen rennen iedere week naar de brievenbus voor het vrolijke weekblad *Donald Duck. Tina* draait ook nog goed. Er zijn zo veel bladen, het moet gewoon lukken om een stripblad met veel verschillende stijlen en verhalen te laten verschijnen. Gelukkig draait uitgeverij Malmberg nog goed met tijdschriften als *Hello You* en *Taptoe*. Veel tekenaars van *Sjosji* werken daar nu voor.

Consumptie

'Het maken van *Sigmund* is heel iets anders als het werken voor een stripblad. Als ik vandaag een strip maak, ben ik hem morgen vergeten. Het komt vaak voor dat een instelling of een bedrijf een aflevering nabestelt. Dan hebben ze het over die en die strip. Ik weet vaak niet welke ze bedoelen. Dan gaan ze de bewuste strip over de telefoon voordragen. Na één plaatje weet ik het vaak al weer. Toch laat ik ze doorvertellen; vaak doen ze er stemmetjes bij. Bij *Eppo* was het veel belangrijker hoe de strip getekend was. Ik zat er helemaal in. Bij *Sigmund* gaat het om het idee en daarna hoef ik het alleen maar even te tekenen. Dat is een andere manier van denken. En de volgende dag komt er weer een nieuwe strip. Bij een strip als *Gilles de Geus* komt er veel meer bij kijken. Paginacompositie, inkleuring en noem maar op.'

***Het redactiestripje* en *Stampede* maakte je voor *Eppo*.**
Het redactiestripje is opgezet als een dagstrip. Daar heb ik aardig mee geoefend. Daar ging het ook om het idee. 't Had ook de lengte van een dagstrip. *Stampede* was meer een klassieke strip. Ik was daarvoor druk bezig met paginacomposities en inkleuring.

Werkte je langer aan een strookje *Stampede* dan tegenwoordig aan een strookje *Sigmund*?

Links, 'Victor Vrolijk-cover. Een komiek op het podium. Dat zou ik graag zelf zijn. Maar dat is eng. Dus teken ik graag komieken op een podium. Dat is niet eng.'

Rechts, 'Broer en Zus voor Veilig Verkeer Nederland. De Dick Bruna-stijl had geen geheimen voor mij. Kinderen en verkeer is een belangrijk onderwerp. Kinderen moeten de verkeersregels leren. Als ik een ouder met een kind op de fiets door rood zie rijden, word ik zo kwaad dat ik ze de berm in duw.'

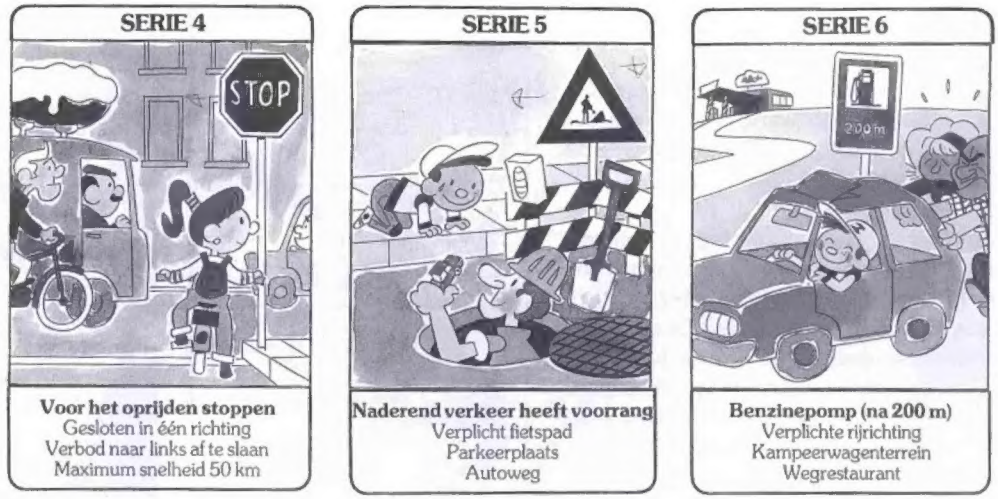

Zeker. Ik teken nu makkelijker dan vroeger. Oefening baart kunst. Er zitten dingen tussen die ik nog heel mooi vind, maar ook zaken die ik nu vreselijk vind en echt niet meer hoef te zien. Dat heeft iedere tekenaar. Toch hoor ik nu dat veel mensen dat een interessante strip vonden. Er zijn mensen mee opgegroeid. Ik heb een keer een lezing gegeven voor studenten en die hadden bij wijze van spreken leren lezen met *Stampede*.

Grappen van *Sigmund* vergeet je. Is dat anders bij Stampede?

Mijn geheugen is niet geweldig, maar er zijn pagina's van *Stampede* waar ik lang op heb gezweet. Die herinner ik me nog. Bij *Sigmund* is dat niet zo en dat is gezond. De

LAATSTE BIJ DE PAARDEN IS EEN OELEWAPPER!
LAATSTE BIJ DE RANCH IS EEN OLIEBOL!
YAAH!
MBWAABSBE ZIJN BWOWB LEEWB IS UWN SWLOOMBWE!
SCHROK SLOBBER
LAATSTE IN BED IS EEN KONIJNE-KEUTEL!
OEWAAH! TRUGTE VOORMAN.
LAATSTE IN SLAAP IS EEN
Z
Z

'Paulette Moerbeek van *Het nieuws van de Dag* had een strip van 3 stroken nodig. Die had ik: *Stampede*! Die titel vond ze niks. Ik reageerde als een echte Basil Fawlty: 'Zei ik *Stampede*? Ik schraapte slechts mijn keel, mevrouw. De titel is natuurlijk De *Cowboys*!' *De Cowboys* liep wekelijks in *Het Nieuws van de Dag* tot de krant werd opgeheven. Dit is één van m'n favoriete afleveringen. Hier helaas niet met de beeldschone kleuren van Michiel de Jong.'

ALS WE DIE WACHTPOST UITSCHAKELEN KUNNEN WE DE BLANKEN IN DE PAN HAKKEN!
DAT DOE IK MET MIJN BOOG. DODELIJK EN STIL.
TWROïNG
ALARM!
U WILT MIJN MAN, DE BOGENMAKER SPREKEN?
GRAAG

'Toen *De Cowboys* in *SjoSji* begon moest onder elke pagina nog een strookje komen. Dan is het de sport om in enkele minuten een nieuwe serie te bedenken. Dat werd *Kleine Hihahoeha*.'

Pincetreeks

'Uitgeverij De Plaatjesmaker - Hanco en ik dus – start met een reeks kleine boekjes. Dat is mede ingegeven door een discussie over de toekomst van de strip die is ontstaan op internet en een vervolg vond in Stripgalerie Lambiek. De vraag was wat we konden doen om de strip uit het slop te halen. Hanco en ik denken een bijdrage te kunnen leveren door die kleine boekjes uit te geven. Er verschijnen twee stuks per maand onder de noemer Pincetreeks. Ze krijgen een cover in twee kleuren, hebben ongeveer A6-formaat en zijn van fraai stevig papier. In Frankrijk geeft uitgeverij l'Assocation, waar onder andere ***Lewis Trondheim*** *aan is verbonden, soortgelijke boekjes uit.*

We produceren ook een display waar een hele jaargang boekjes in kan worden opgeborgen. De lezer doet het dekseltje dicht en kan het in de kast zetten. ***Typex*** *en* ***Barbara Stok*** *hebben al prachtig materiaal gestuurd. Dat worden waarschijnlijk de eerste twee boekjes.* ***Mark Hendriks, Mark Retera, Gerard Leever, Matthias Giessen*** *en* ***Jos Collignon*** *zijn ook bezig. Allemaal klinkende namen. Ik word heel blij als ik kijk naar de strips die binnen zijn. Ik hoop dat het aan zal slaan, want dan kunnen we meer tekenaars de kans geven om in de reeks te verschijnen.*

Wellicht hebben we de eerste boekjes klaar met De Stripdagen. Ze zullen ongeveer f7,95 (±Bfr.159) per stuk gaan kosten en ik denk dat abonnees de display gratis zullen krijgen. Maar dat is nog niet zeker.'

dag erna verschijnt een nieuwe krant. Nieuwe ronde, nieuwe kansen. Pas als ik een boek samenstel ga ik de strookjes opnieuw bekijken en werk ik af en toe een strook bij. Ook laat ik afleveringen weg die ik niet geschikt vind.

Ben je van een artistiek verantwoorde strip overgestapt naar een strip voor snelle consumptie?
Nee, want *Sigmund* is artistiek zeer verantwoord. Bovendien heb ik mijn hele leven consumptiestrips gemaakt. Striptekenen is een commercieel vak. Een onderzoek wees uit dat Sigmund in 3,2 seconden wordt gelezen. De boodschap daarvan is dat ik superhelder moet vertellen. En dat het consumptief is... Dat geldt voor alles wat ik maak.

En dat het je nu minder zweet kost wil niet zeggen dat je strips minder zijn geworden?
Het zweet is niet nodig. Voor *Mikrogids* maak ik *Vader en dochter*. Dat is ook een strook. Toch doe ik er langer over, misschien omdat het één keer per week is. Ik teken iets meer decor, maak wat meer ruitjes in een overhemd en kijk of ik niet een iets leuker camerastandpunt kan pakken. Ik geef de strip wat hij verdient. Sigmund is verbaal en de tekeningen moeten dat goed begeleiden. Dat doe ik zo mooi mogelijk. Mensen moeten het een mooie strook vinden, maar het heeft geen zin om achter Sigmund het Rijksmuseum te tekenen. Het wordt toch superklein afgedrukt. Alles wat overbodig is, is dan ballast. Als *Vader en dochter* een dagstrip zou worden zou ik het ook versimpelen.

Oeuvre

Heeft *Sigmund* je leven veranderd?
Ja. Ik tekende altijd met veel plezier voor jeugdbladen, maar was wel een beetje op dat werk uitgekeken. Bovendien wilde ik altijd al een dagstrip maken. Helaas lukte dat nooit. Ik was dus sowieso al heel erg blij dat ik een strip had verkocht aan een krant. Daar kwam nog bij dat ik met *Sigmund* een andere kant op ging. Het is een strip voor volwassenen. Grote neuzen en flapschoenen zijn daarin uit den boze. Het is compleet anders. Niet dat ik mezelf nu belangrijker voel, want dat voel ik me niet. Bij kranten en tijdschriften werkt dat wel zo. Tijdens interviews beschrijven de journalisten de eerste vijftien jaar van mijn loopbaan in één enkele regel. *Stampede* en *De Familie Fortuin* vinden ze iets voor kinderen. *Sigmund* is hèt!

'Bij het schetsen van Fortuin had ik regelmatig een Don Martin-pocket op mijn tafel. Niet dat ik er in keek, want dat werkt averechts, maar dan hoopte ik dat deze knotsgekke cartoonist mijn hand zou sturen.'

Toch zit er dezelfde soort humor in.
Natuurlijk. De grappen komen ook van dezelfde persoon.

Het is een oeuvreprijs, dus hij is ook voor *Stampede* en *De Familie Fortuin*. Voel je dat ook zo, of denk je dat hij alleen voor *Sigmund* is?
Ik heb het juryrapport nog niet gelezen, maar ik weet zeker dat *Sigmund* met de toekenning heeft te maken. Ik maak die strip al zes jaar en het is een bekende strip, dus dat staat goed bij mijn oeuvre. Maar bij mijn kinderen is *De familie Fortuin* absoluut favoriet. Ze vinden het vreselijk dat die strip niet meer verschijnt. Onlangs heb ik hem herlezen en ik vond het zelf erg leuk. Hij bevat veel ordinaire elementen die ik in *Sigmund* nooit kwijt zou kunnen. *Stampede* vind ik ook nog leuk. En binnenkort worden de redactiestripjes gebundeld door dezelfde uitgever als *Het mooiste vak ter wereld*, een boek waarin allerlei strips van mij in staan over leraren. Voor die nieuwe uitgave heb ik 60 redactiestripjes uitgezocht. Er zitten veel *inside jokes* tussen over drukkerijen en strips verscheuren en ik heb de redactie van *Sjosji* er vaak mee in de maling genomen. Ik heb dus best een geinig oeuvre. Wat dat betreft is niemand er trotser op dan ikzelf!

'Voor *Schapnieuws* heb ik Jan en Mien Fortuin getekend die hun tekenaar feliciteren met zijn prijs. Maar het viel niet mee om platvloers en ordinair te zijn. Ben ik het verleerd? Dat zou me veel verdriet doen. Bovenstaande plaat is één van mijn favoriete pagina's.'

LAND IN ZICHT

FINLAND

door
VILLE HÄNNINEN
VERTALING BAS BERWERS

VAIK KOTONA NUUKAA JUTKIN VAN JOKA PUHA SAMME KARAMELLEJA.
SAN TEKOHAMPAAT KUUSTO STA-
OH!
ONKOS SULLA VIELA OMAT SUUSSAS ?
KEKSI ON SYÖMÄTTÄ

In het afgelopen decennium is de Finse stripscene meer dan ooit veranderd. Nooit eerder verschenen er zoveel beeldromans van Finse makelij. Sterker nog, in de afgelopen jaren kwamen meer strips van eigen bodem dan vertalingen op de markt. Een andere goede ontwikkeling is dat alle grote kranten en de meeste tijdschriften voornamelijk Finse strips publiceren. Nog niet zo lang geleden - pakweg zes, zeven jaar terug - was de situatie heel wat slechter en werden alleen internationale kaskrakers geaccepteerd. Maar met het jaar worden er meer Finse stripmakers gesubsidieerd door de staat of door speciale fondsen. Het probleem is echter dat het bedrag per persoon gering is en dat onafhankelijke kunst bedrijven met een beurs lastig is.

Ook festivals zijn een onderdeel van de Finse stripwereld. Er zijn twee stripfestivals in Finland: in Kimi en Helsinki. Ondanks al het goede nieuws is het fenomeen 'stripalbum' intussen vrijwel uitgestorven. In de jaren '70 bestonden ze in vele soorten en maten. Tegenwoordig kun je ze tellen op de vingers van één hand, uit het hoofd!

Terug naar vandaag de dag: welke Finse strips zijn zó goed dat elke wereldburger ze zou moeten kennen? Allereerst, de krantenstrips. B. Virtanen *(door* ***Ilkka Heilä****) is een strip over een kantoormedewerker en zijn collega's. Duizenden Finnen identificeren zich met deze strip. Er zijn vijf verzamelalbums van* B. Virtanen *uitgebracht, allen een verkoopsucces.*

Viivi & Wagner *(door* ***Juba****) en* Kramppeja ja nyrjähdyksiä *('Kramp en spierpijn', door* ***Pauli Kallio*** *en verschillende illustratoren) zijn scherpere, intelligentere stripverhalen en al evenzeer populair. Zoals de meeste bekende Finse strips handelen ze allebei over relaties.* Viivi & Wagner *gaat over de relatie tussen een vrouw en een varken.* Kramppeja ja nyrjähdyksiä *gaat een stapje verder dan het relatie-thema: het gaat over de kleine details van het leven. De langspeelplaten van oude rock 'n roll- en jazzmuzikanten, het leven van een 'garage'-popgroep, diepgaande gesprekken... geen wonder dat veel studenten en intellectuelen dol zijn op deze strip.*

Naast de bestsellers zijn er nog heel veel andere stripverhalen die in tijdschriften worden gepubliceerd. Sommige zijn van grote kwaliteit, andere niet.

In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in hun land.

Wellicht de meest plezierige verrassing van de jaren negentig is de stroom vrouwelijke stripartiesten met een artistieke achtergrond of opleiding. De verhalen en thema's van vrouwelijke kunstenaars zijn veelzijdig en vindingrijk. Een heel goed voorbeeld vormen de verhalen van Katja Tukiainen. *In haar laatste beeldroman* Tyttö ja mummo *('Een meisje en haar grootmoeder') verkent Katja Tuki-ainen de relatie tussen een klein meisje en haar schaamteloze, openhartige oma. Tuki ainen toont dat oude mensen en kinderen veel gemeen hebben: zij behoren tot de randgroepen van de samenleving. Beiden hebben ook hun eigen soort seksualiteit, hoezeer ook dit onderwerp een taboe is in de westerse samenleving.*

Het gaat al met al dus beter dan ooit met de Finse stripscene. Er zijn nog nooit zoveel getalenteerde jonge artiesten en echt grappige stripverhalen. Zelf ben ik echter nog altijd bezorgd: de zaken kunnen in een oogwenk weer veranderen. Zonder vertaalde albums en zonder wijd verspreide invloeden kan de Finse stripscene een klein getto worden (of misschien is het al zover). Ofwel: een heel kleine kunstvorm met weinig, maar in het beste geval enthousiaste fans. Hopelijk is mijn bezorgdheid vergeefs en zal de toekomst van het beeldverhaal in Finland en andere landen glorieus zijn. En zal het allemaal steeds beter worden.

***Viivi & Wagner* door Juba. *Geheel boven, Tyttö ja mummo* door Katja Tukiainen.**

"VOI HEVON PERSE NÄITÄ NYKYAJAN MIESPUOLISIA FILMITÄHTIÄ!"
THAT SURE BEATS MY HORSE
TOM HANKS, MICHAEL J FOX, JEFF GOLDBLUM LAHJATTOMUUS JYLLÄÄ
KEITH CARRADINE ON AINUT CHARMIKAS
KRAMPPEJA& NYRJÄHDYKSIÄ 43
with special guest appearance by STEVEN
"TUO ON MUUTEN NAAPURIN TYTTÖ KOTIPUOLESTA!"
Jauha sinäkin uutta
Dixie - purukumia!

***Kramppeja ja nyrjähdyksiä* door Pauli Kallio.**

Ville Hänninen is journalist en schrijft voor het Finse stripinformatieblad Sarjainfo. Ook is hij voorzitter van The Finnish Comics Society, een soort Stripschap.

Asterix EN DE FRIEZEN

door
RENÉ VAN ROYEN en
SUNNYVA VAN DER VEGT[1]

Veel landen hebben een eigen *Asterix*-album. Maar er zijn er ook die het zonder moeten stellen. Ons land behoort tot deze ongelukkigen. Maar welke landen hebben eigenlijk recht op een album en zouden zulke omissies goed gemaakt kunnen worden? Laten we, om Albert Uderzo **een handje te helpen, een aantal zaken op een rij zetten.**

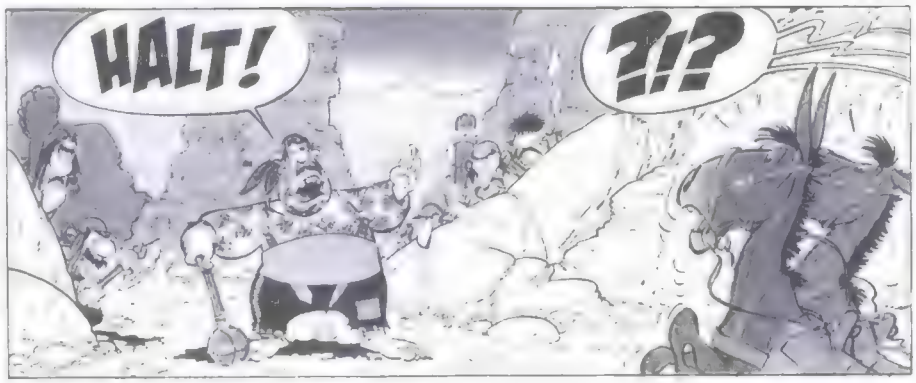

Recht op een album hebben in elk geval de onderdrukten. Asterix en Obelix zijn vrijheidsstrijders die in principe iedereen helpen die het met de Romeinse onderdrukkers aan de stok heeft. Dat zij daarvoor moeten reizen, doet aan het beginsel niets af omdat veel onderdanen van Rome nu eenmaal ver weg wonen van het kleine dorpje dat we allemaal zo goed kennen. Vanuit deze gedachte zouden alle landen die langere of kortere tijd de Romeinse teugels gevoeld hebben een eigen *Asterix*-verhaal moeten hebben. Alleen al uit overwegingen van solidariteit zou de kleine Gallische held met zijn sterke vriend hen met raad of daad moeten helpen tegen het Romeinse gevaar. De grote vraag is nu of deze vorm van rechtvaardigheid terug te vinden is in de reeks albums waarin Asterix de held is.

Donau-grens

Ongeveer dertig moderne staten liggen geheel of gedeeltelijk binnen de grenzen van het Romeinse rijk. Dit imperium strekte zich grofweg uit tussen de Rijn en de Donau in het noorden, de bergen van Oost-Turkije en de Syrische woestijn in het oosten, naar het zuiden toe de Sahara en tenslotte de Atlantische Oceaan aan de westkant. Tel daar Engeland bij op en het resultaat is inderdaad dertig landen. Bijna al die landen leden onder de Romeinse overheersing en zouden dus recht hebben op een echt, eigen *Asterix*-album. Laten we eens nagaan of dat ook zo is.

De Britten hebben een prachtig album, dus dat is wel oké. Hetzelfde geldt voor België, Frankrijk, Spanje. Alleen de Portugezen komen er wat bekaaid af omdat ze maar een paar plaatjes hebben in het album *Asterix in Hispania* en genoemd worden op pagina 7 in *De beproeving van Obelix*.[2] Duitsland heeft geen reden tot klagen met een eigen deel en hetzelfde geldt voor Zwitserland.

Maar dan beginnen de problemen. Tussen Zwitserland en de Zwarte Zee liep de lange Donau-grens van het Romeinse rijk. Deze grens zag er precies zo uit als de Rijngrens die in *Asterix en de Gothen* zo prachtig in beeld is gebracht en die ook onmetelijk lang was met

Boven, Portugal, in de Romeinse tijd ook wel Lusitania genoemd, komt er bekaaid af.

***Links*, De onmetelijke lange Rijngrens in het Romeinse Rijk.**

***Rechts*, Asterix en Obelix ontmoeten in *De Odyssee van Asterix* oude volkeren, zoals Hettieten, Akkadiërs, Soemeriërs, Assyriërs en Meden.**

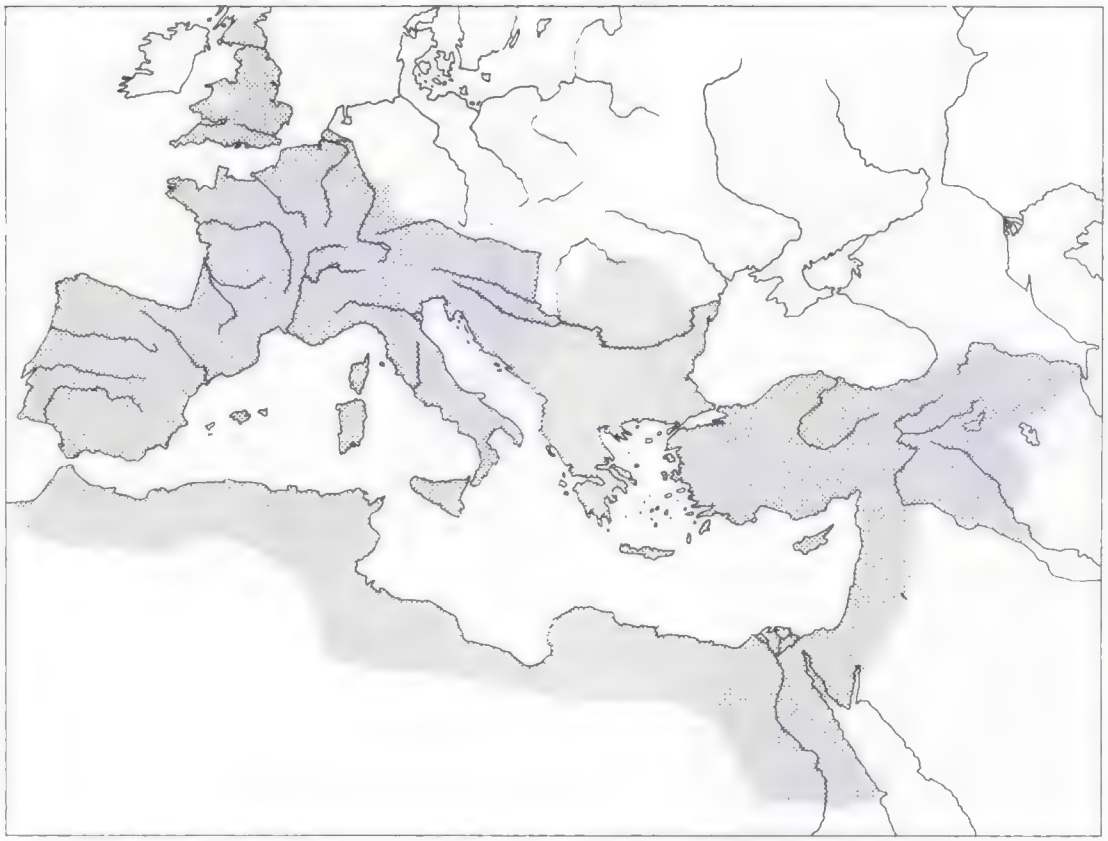

UIT: W. A VAN ES, DE ROMEINEN IN NEDERLAND. FIBULA- VAN DISHOECK. 1973

OF WE NU UIT JUDEA, SAMARIA OF GALILEA KOMEN, WE HEBBEN ALLEMAAL 'N HEKEL AAN DE ROMEINSE OVERHEERSING. DAARUM HELPEN WE ELKAAR DIE ZICH ERTEGEN VERZET!

Boven, Alle onderdrukten hebben recht op een Asterix-album.

***Links*, Het Romeinse imperium op zijn hoogtepunt (2e eeuw na Chr.). Het omvat zo'n dertig moderne staten.**

***Midden*, Romeins godenbeeldje in Friesland gevonden. (Fries Museum)**

een eindeloze hoeveelheid Romeinse garnizoenen, wegen, wachtposten, kortom met genoeg soldaten om Obelix een fijne tijd te bezorgen. Alle landen ten zuiden van deze Donaugrens (Oostenrijk, Hongarije, de landen van voormalig Joegoslavië, Albanië, Bulgarije) hadden het ook moeilijk met hun Romeinse overheersers en zouden een steuntje in de rug van Asterix goed hebben kunnen gebruiken. Er zijn niet zoveel teksten over de geschiedenis van die landen in die tijd, maar de archeologen hebben er de prachtigste vondsten gedaan. Ons inziens is er zeker genoeg materiaal voor een avontuur van Asterix in deze landen. De enigen die in de omgeving van de Donau- en Balkanlanden in het trotse bezit zijn van een eigen album zijn de Grieken met de bundel *Asterix en de Olympische Spelen*.

Turkije

Het huidige Turkije staat er ook treurig voor. Dit land dat in die tijd verdeeld was over een groot aantal afzonderlijke streken krijgt beslist niet de aandacht die het verdient. Alleen de Hettieten die er ver voor de tijd van Asterix en de Romeinen hun rijk hadden komen één keer voor in *De Odyssee van Asterix*. Maar in de tijd van de Romeinse overheersing was dit volk allang vergeten en woonden er voornamelijk Grieken en Galliërs in dit gebied. Vooral het westen van het land was zo ongeveer de rijkste streek van het hele rijk en een ideaal jachtterrein voor figuren à la de vadsige, decadente en corrupte gouverneur Gaius Delirius uit *Asterix en de Helvetiërs* die in Klein-Azië nog beter zijn zakken had kunnen vullen. Hier lagen ook de prachtigste Griekse steden die goed zijn opgegraven en Uderzo zouden hebben kunnen inspireren tot de mooiste stadsgezichten. Asterix en Obelix hadden er kunnen uitrusten bij de Galaten - een andere naam voor Galliërs - die volgens de Bijbel het feestvieren nooit verleerd waren.[3]

Midden-Oosten en Noord-Afrika

Libanon, in de tijd van Asterix het land van de Phoeniciërs, en Israël zijn beter af omdat ze alleen maar een album hoeven te delen. In *De Odyssee van Asterix* varen de Gallische helden met het schip van de Phoenicische koopman Epidemais die hen al eerder een lift gegeven had, naar Libanon. Van daaruit trekken ze verder naar Judaea zoals Israël toen heette en maken kennis, zij het vluchtig, met de volkeren die lang voor hun tijd in deze streken leefden en waarvan alleen bijbelvaste mensen de namen nog van kennen.

Egypte heeft een album voor zich alleen. In *Asterix en Cleopatra* komen alle elementen die hier in de tijd van Asterix speelden aan bod. De oude Egyptische cultuur met zijn specifieke schrift, bouwwerken, grafgebruiken uit de tijd van ver voor de Romeinen. Er is plaats voor de Griekse bewoners in Alexandrië met hun prachtige vuurtoren en bibliotheek en ook voor Julius Caesar en zijn speciale band met Cleopatra met wie hij ook een kindje had, Caesarion geheten. De rest van Noord-Afrika moet het doen met een album, *Asterix en het eerste legioen*. De Romeinse burgeroorlog waarin Asterix en Obelix verwikkeld raken, speelt zich voor het grootste deel af op het grondgebied van het huidige Tunesië, maar misschien dat sommige operaties nog net plaats vonden op het territorium van het huidige Libië of Algerije. Een extra album voor deze landen zou overigens niet misplaatst zijn. De Romeinen hebben er namelijk

OH, NEEM ONS NIET KWALIJK. WE DACHTEN DAT JULLIE ASSYRIËRS WAREN. WIJ, DE HETTIETEN, VOEREN OORLOG TEGEN HEN!
ZIEN WE ER SOMS UIT ALS ASSYRIËRS. HM?!

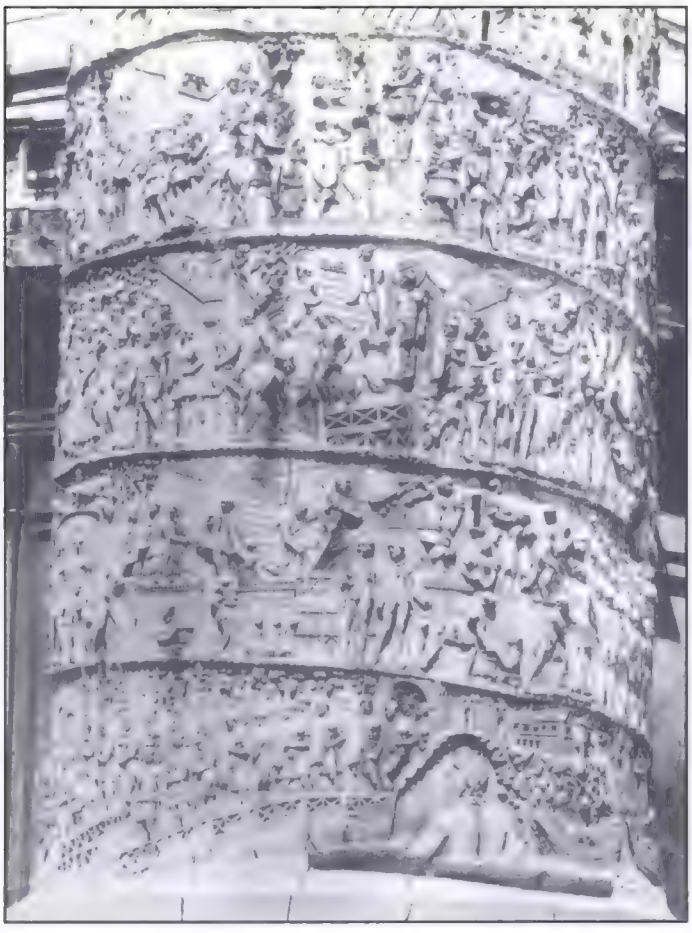

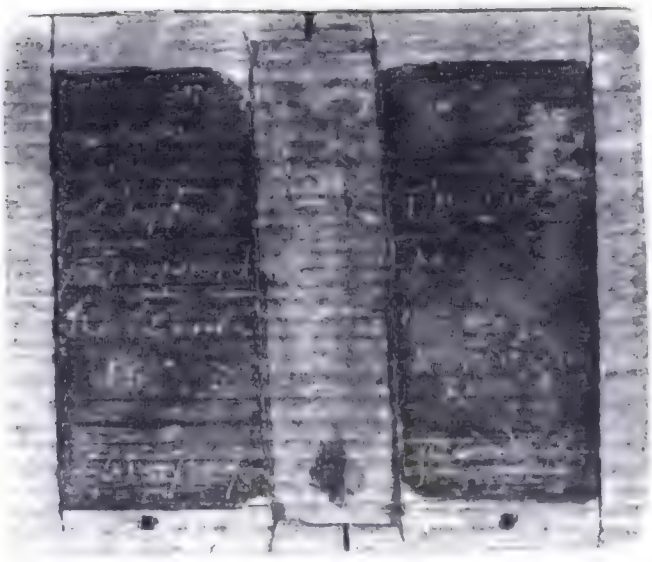

***Links*, De zuil van Trajanus, een meterslang stripverhaal.**
***Midden*, Romeinse munt met de beeltenis van Caius Julius Caesar en een denarius met daarop een olifant die een draak vertrapt (symbool voor Caesar die Gallia overwint).**

enorm gebouwd en er is een Romeinse stad daar waar een compleet badhuis met dak en al onder het duinzand vandaan is gekomen, zo gaaf dat Uderzo het alleen maar had hoeven na te tekenen zonder zijn fantasie te gebruiken. Er zijn ook mooie verhalen over dit gebied en er woonden mensen met de alleraardigste gewoontes. Tot zover de inventaris.

Winnaars en verliezers

Het is nu duidelijk wie de verliezers zijn. Behalve ons eigen land komen de Balkanlanden met Oostenrijk, Turkije en een groot deel van Noord-Afrika tekort. Daarbij horen ook de inwoners van Roemenië die boven de Romeinse Donaugrens wonen en op het laatste nippertje nog bij het rijk gevoegd zijn en zoals de dichter zegt: 'het machtige juk op de gebogen nek geplaatst kregen'.[4] Zij verdienen ook een album al is het alleen maar omdat hun oorlog de enige is uit de hele Romeinse geschiedenis waarvan afbeeldingen gemaakt zijn. De zuil van Trajanus in Rome bevat namelijk een meterslang stripverhaal zonder woorden van de oorlog waarin keizer Trajanus tussen 101 en 106 na Christus dit volk onderwierp.

Naast de verliezers zijn er ook duidelijke winnaars te onderscheiden. Daarmee bedoelen we landen en gebieden die nooit te lijden gehad hebben van de Romeinen en toch een album kregen. Tot deze geluksvogels behoren de Scandinavische landen (*Asterix en de Noormannen*). Hoewel de Romeinen van hun bestaan afwisten en barnsteen kochten dat daaruit afkomstig was, hebben ze nooit geprobeerd de noorderlingen aan te vallen. Voor India geldt hetzelfde. In het Romeinse rijk waren kaarten in omloop waarop een groot deel van het land stond ingetekend en veel Indiase producten waren in Rome op de markt te koop. Toch bleef de inwoners een Romeinse oorlog en onderwerping bespaard terwijl India toch zijn eigen *Asterix*-album heeft (*Asterix in Indus-land*). De grootste boffers zijn natuurlijk de Indianen van Amerika die voorbij de Romeinse horizon lagen en toch bezoek gekregen hebben van de twee beroemde Galliërs (*De grote oversteek*).

De Friese volksverhuizing

Maar mopperen en jaloers zijn op anderen is natuurlijk wel erg makkelijk. Een land dat Asterix en Obelix wil ontvangen, moet natuurlijk wel wat te bieden hebben. Kan de geschiedenis van bij voorbeeld ons land dat eigenlijk wel en is het ook genoeg voor een echt *Asterix*-avontuur?

Een mooi thema dat nog in geen van de albums aan de orde geweest is, is de volksverhuizing. Aan het begin van zijn eigen boek - de *Commentarii de bello gallico*[5] - geeft Caesar een heel mooie beschrijving van hoe de complete bevolking van Zwitserland met de hele familie op wagens stapt en op pad gaat naar het zuiden van Frankrijk op zoek naar een beter leven. Deze volksverhuizing mislukt, maar later in de geschiedenis zijn er talloze volkeren geweest die met succes de weg naar het zuiden hebben weten te vinden en daar een prachtig bestaan opbouwden.

Er waren ook volkeren die dat juist niet deden en bleven wonen waar ze woonden ook al was het er misschien niet zo aangenaam. Een voorbeeld van zo'n volk zijn de Friezen die in een steeds bij vloed onderlopend land op hun terpen zijn blijven wonen. Behalve van de visvangst leefden deze mensen van het houden van koeien. Een sterker verhaal is nog dat de stallen in moderne traditionele Friese boerderijen er precies zo uitzien als die van hun verre voorouders. Archeologen hebben stallen van ver voor Christus blootgelegd waar de koeien ook aan twee kanten met hun kop tegen de buitenmuren stonden.

Friezen hebben ook een traditie van onafhankelijkheid. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus vertelt hoe ze in het jaar 28 na Christus met succes in opstand kwamen tegen de Romeinen[6] omdat de inhalige centurio Olen-

WIJ KOMEN UIT TYR, PHOENICIË. MIJN NAAM IS EPIDEMAÏS... WILLEN JULLIE GLAS, SIERADEN, PURPEREN STOFFEN OP MEUBELS KOPEN?
NEE! WE WILLEN NAAR ROME!
+24

***Links*, Het schip van Epidemaïs.**
***Rechts*, *Malorix*, strip van Bert Bus over de opstand van de Friezen tegen de inhalige Romeinen. Bus raadpleegde ondermeer het Fries Museum voor documentatie.**

***Links*, Een Romeins schrijftafeltje van dennenhout over de aankoop van een koe. Het is een koopakte, die tijdens het afgraven van een terp in het Friese Tolsum is gevonden. Er staat op dat de koopman Gargilius Secundus een rund kocht voor 115 sestertiën van Stellus, zoon van Riperius. Twee centurio's waren getuige. (Fries Museum)**

***Midden*, Tekening van Uderzo, speciaal voor de Stripdagen Breda 1998.**

***Rechts*, Overzicht van de Nederlandse stammen ten tijde van Caesar.**

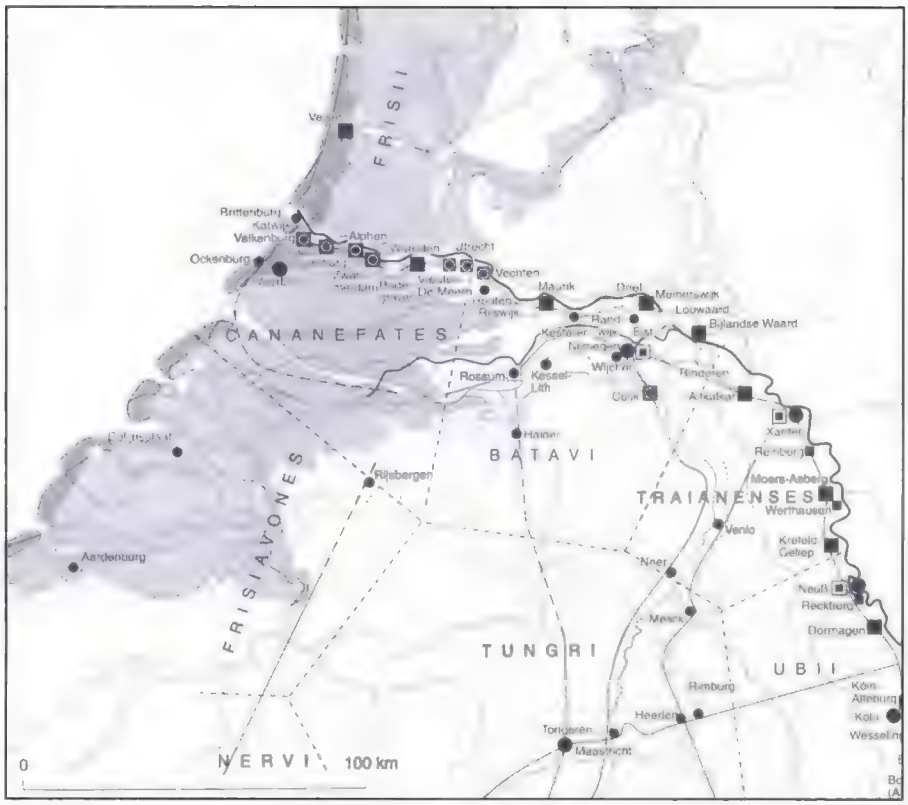

nius ze veel grotere koeienhuiden wilde laten leveren dan ze gewend waren. De Friezen waren hierdoor zo verontwaardigd dat ze met succes in opstand kwamen en een groot aantal Romeinen over de kling joegen. Deze geschiedenis is door **Bert Bus** bewerkt tot een stripverhaal onder de titel *Malorix* (Amor Vincit Omnia, 1996).

Naar ons idee zou van de volksverhuizing en van de Friezen op hun terpen een *Asterix*-verhaal te maken zijn. Een voorbeeld: op een dag komt een vriendelijke Fries naar het dorpje van Asterix om te vertellen dat zijn land elke zes uur opnieuw onderstroomt en dat hij er gek van wordt omdat hij elke keer zijn koeien de terp op moet drijven. Omdat Asterix en Obelix het wonderbaarlijke landschap dat hun kennis hen schildert ook wel eens met eigen ogen willen zien, gaan ze met hem mee. Onderweg passeren ze de Romeinse grens.

Eenmaal in het noorden zien ze wat er aan de hand is en stellen de Friezen voor massaal te verhuizen naar het zuiden. De Friezen besluiten een aantal van hun mensen mee te sturen om eens te kijken hoe de landen eruit zien die Asterix bedoelt. De koeien moeten natuurlijk mee want een Fries reist nooit zonder zijn koeien die immers elke dag gemolken moeten worden. Opnieuw passeert het gezelschap de Romeinse grens en na een lange tocht komen ze in het zuiden aan. De Friezen vinden het er prachtig en genieten van de wijn en het lekkere eten, maar op een heel ingetogen manier. Een slokje wijn is genoeg, een bordje everzwijn voldoende. Wanneer ze terugkomen en vertellen hoe fijn het leven in het zuiden is, blijken de Friezen de Romeinen net weggejaagd te hebben, waardoor ze nu vrij zijn. Nu blijkt dat de Friezen, die met Asterix en Obelix zuidwaarts gereisd zijn, toch wel een hoop commentaar hebben. Het was er wel erg heuvelachtig, de zon scheen wel heel veel, het was er wel erg warm soms en de mensen konden ze ook niet verstaan. En zo komt het dat er nooit een Friese volksverhuizing heeft plaatsgevonden.

Er zijn ook veel details die in het verhaal ingevlochten kunnen worden. Zo wordt er in het Fries Museum een koopcontract over een koe uit de Romeinse tijd bewaard. Grapjes met boomstamkano's waarvan er een heel stel gevonden is, kunnen ook en zo is er veel meer. Ook kan gespeeld worden met de typische driedeling die ons land in die tijd kende. Wie toen van zuid naar noord reisde, kwam eerst door het Gallo-Romeins zuiden (Brabant en Limburg), passeerde daarna de Romeinse limes (grens) met zijn forten, wegen, versterkingen en wachtposten die als een lint langs de Rijn en de Waal lag en bereikte aan de overkant van de rivieren het land van de vrije Friezen.

Tot zover onze ideeën over wat een *Asterix*-verhaal over ons land zou kunnen worden. Of het ooit zover komt, ligt natuurlijk niet aan ons, maar het zou een zaak van eenvoudige rechtvaardigheid zijn als ons land ook een album kreeg. Misschien is Uderzo ertoe te bewegen want voor De Stripdagen van 1998 tekende hij alvast een prachtig Hollands paartje.

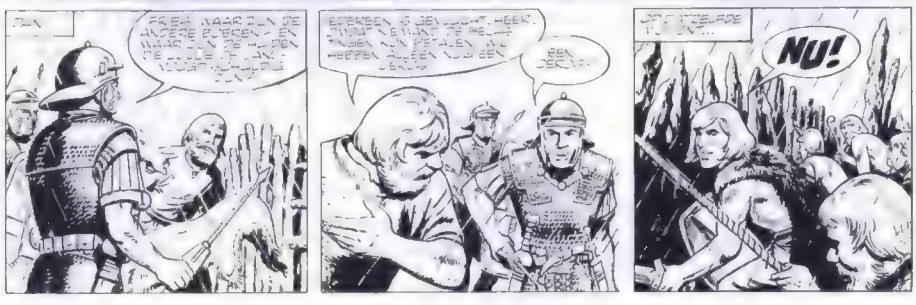

Noten

1. **René van Royen** en **Sunnyva van der Vegt** zijn de auteurs van het succesvolle boek *Asterix en de waarheid* (Bert Bakker, 1997). Het boek is in diverse talen vertaald en stond zelfs op de lijst van de 18 wetenschappelijk meest interessante boeken van 1998 van het Duitse weekblad *Die Zeit*.

2. Onderzoek heeft uitgewezen dat de boeven in *Asterix in Hispania* Lusitaniërs zijn (zie het volgend jaar te verschijnen boek *Asterix en de wereld van ons*. De auteurs belichten hierin de verschillende culturen binnen het groot-Romeinse Rijk aan de hand van de *Asterix*-verhalen).

3. Paulus, Brief aan de Galaten 5,20: '... drinkgelagen, zwelgpartijen en meer van dergelijke dingen.' Deze Galaten hadden zich rond 300 voor Christus gevestigd in Klein-Azië.

4. Martialis VI 76.5.

5. Caesar zegt geregeld in de *Asterix*-verhalen 'geen commentaar', als verwijzing naar zijn boek.

6. Tacitus Annales IV 72-74.

HET ARCHIEF VAN... G

Bij het verdwijnen van vele publicatiemogelijkheden voor striptekenaars, duikt Stripschrift in de archieven van tekenaars. Reclamewerk, illustraties voor vakbladen, affiches voor overheidsinstanties, boekcovers... het vak van striptekenaar biedt ook buiten de traditionele stripkaders voldoende creatieve mogelijkheden. Aangezien dit werk meestal voor slechts een klein publiek is te zien, vraagt Stripschrift aan stripauteurs of uitgevers hun archieven te openen.

Jan Bosschaert (bij artikel: *Anke blijft populair in alle kringen*)
Een mooie dame kan niet uitblijven en wie anders dan Jan Bosschaert klaart deze klus?

Hardy (bij rubriek *'Jarig': Pamela Anderson*)
Alleen tekenaar Hardy (*Grafzerk, Titia & Pijpelijn*) weet rondborstige dames zo karikaturaal neer te zetten. Illustratie van *Baywatch*-ster Pamela Anderson bij het verjaardagsrubriekje.

door
PIETER VAN CLEEF

Strips en kranten houden niet zo van elkaar. De gemiddelde dagbladredactie, vooral de regionale, maakt zeer spaarzaam gebruik van illustratoren. En illustratoren die ook strips maken, mogen hun kunstje vaak alleen vertonen tussen het weerbericht, een recept van de dag en de land- en tuinbouwberichten. Zo niet Gazet van Antwerpen, die onder de naam 'Operatie Illustratie' een dertigtal tekenaars van uitgeverij Dupuis uitnodigde om een hele editie vol te tekenen. Geen foto's dus in de krant van 1 juli 1999, maar een dagblad met louter en alleen illustraties van striptekenaars. De lezers waren enthousiast: de losse verkoop steeg met maar liefst 20% en vooral het jongere lezerspubliek pakte de krant uit de schappen. Andere lezers, vooral van de oude stempel, vonden het maar raar, zo'n 'mannekensblad', verwijzend naar de geïllustreerde Vlaamse volksbladen uit het begin van deze eeuw.
In dit archief een selectie van de fraaiste en meest verrassende resultaten.

AZET VAN ANTWERPEN

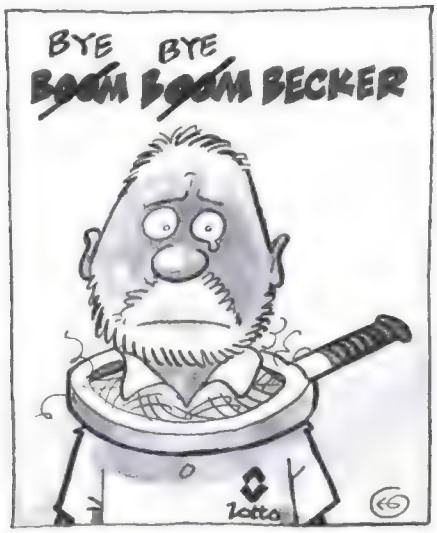

Gerrit de Jager (bij artikel: *Wimbledon en ik was grote liefde*)

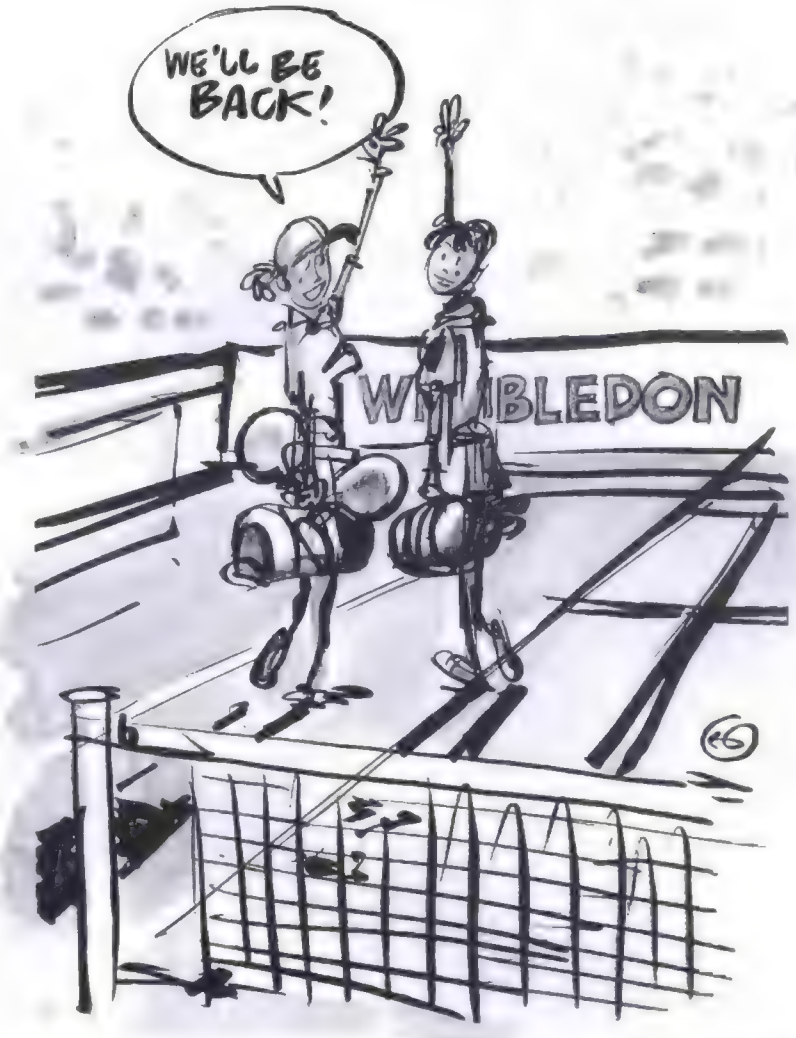

Gerrit de Jager (bij artikel: *Kim Clijsters speelt het tennis van de toekomst*)
De Jager heeft zijn klare-lijnpennetjes eens laten liggen en blijkt met grovere materialen ook uitstekend uit de voeten te kunnen. Tennisster Steffi Graf uit lovende woorden voor een 16-jarig, Limburgs tennistalent.

Bodart (bij artikel: *Mel G. is niet te stoppen*)

Bodart (bij artikel: *Albanezen plunderen over grens*)
Bodart is één van de meest opvallende tekenaars in de jonge Dupuis-stal, maar slaagde er tot nu toe niet in om een vaste reeks op poten te zetten. Sinds enkele maanden verschijnen er korte misdaadverhalen in weekblad *Robbedoes* op scenario van Vehlmann en daarmee lijkt Bodart zijn draai te hebben gevonden. Dat hij ook verder kijkt dan de stripka-ders, bewijzen zijn twee handgekleurde bijdragen bij de artikelen 'Albanezen plunderen over grens' en 'Mel G. is niet te stoppen'.

15:03 u MARVANO TEGEN GERRIT DE JAGER :

HOE ZIET EEN GUILLOTINE ERUIT?
JE BEDOELT OM DE IDIOOT DIE DIT BEDACHT HEEFT ONDER TE LEGGEN?
MAN SCHIET 32 MENSEN OVERHOOP IN OREGON!
WIE MAAKT 'N LEUKE CARTOON?
I ♣ MY WIFE
IK ♠ M'N HOND
+ MARVANO + BERCOVICI

Gerrit de Jager, Marvano & Philippe Bercovici (cartoon: *15.03 uur Marvano tegen Gerrit de Jager*)

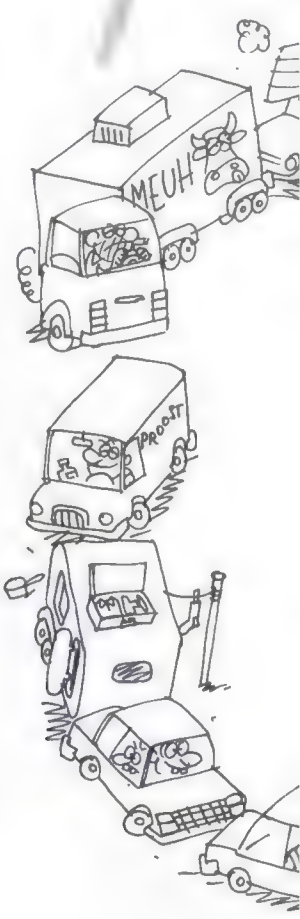

Frank Pé (bij artikel: *Jan Fabre vrijuit in zaak over toneeluil*)
De Antwerpse theatermaker Jan Fabre wordt door de rechtbank vrijgesproken voor het opvoeren van een beschermde vogel als theaterrekwisiet. Natuur-illustratie en fraaie portretten zijn aan Frank Pé goed besteed.

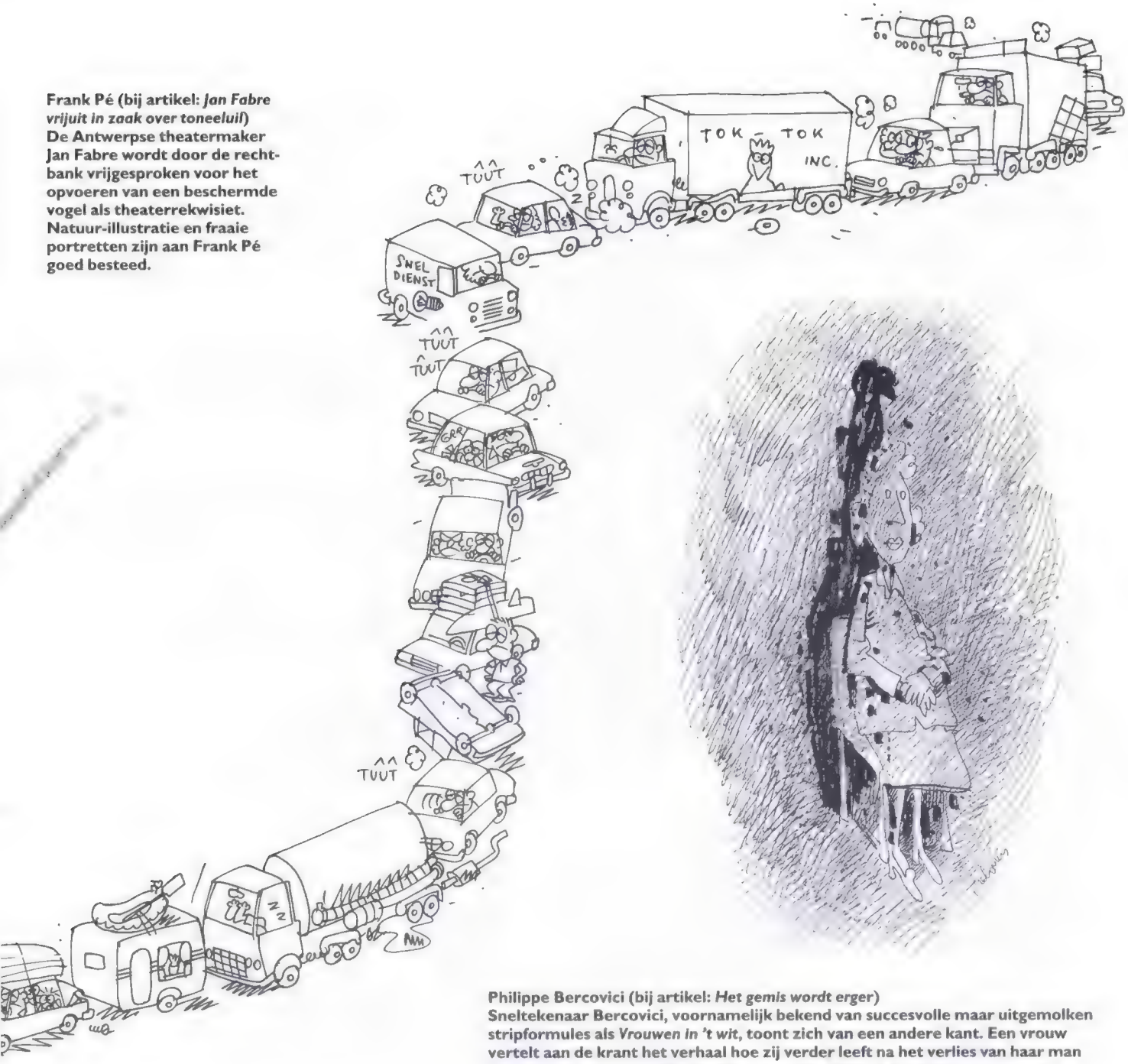

Philippe Bercovici (bij artikel: *Het gemis wordt erger*)
Sneltekenaar Bercovici, voornamelijk bekend van succesvolle maar uitgemolken stripformules als *Vrouwen in 't wit*, toont zich van een andere kant. Een vrouw vertelt aan de krant het verhaal hoe zij verder leeft na het verlies van haar man en haar oudste zoon. Uit privacybescherming tekent Bercovici een portret, dat veelzijdiger illustratietalent verraadt dan de zoveelste nachtzuster.

Luc Cromheecke (bij artikel: *De kortste weg naar de zon*)

MET DANK AAN THIERRY TINLOT, HOOFDREDACTEUR SPIROU BIJ UITGEVERIJ DUPUIS

De oudste strip die een gemiddelde stripliefhebber in zijn of haar kast zal hebben staan, is misschien *Little Nemo* of *Krazy Kat*: strips die rond de eeuwwisseling gemaakt werden voor grote Amerikaanse kranten. Vooral de afgelopen jaren werd op festivals, congressen en tentoonstellingen teruggeblikt op het zogenaamde 100-jarig bestaan van het beeldverhaal. In die context werd de Amerikaanse strip *The Yellow Kid* veelvuldig genoemd als 'eerste strip'. Het boek *Forging a new medium*, verschenen bij VUB University Press, maakt al gauw duidelijk dat de mythevorming rond The Yellow Kid als eerste stripfiguur stof tot discussie is...

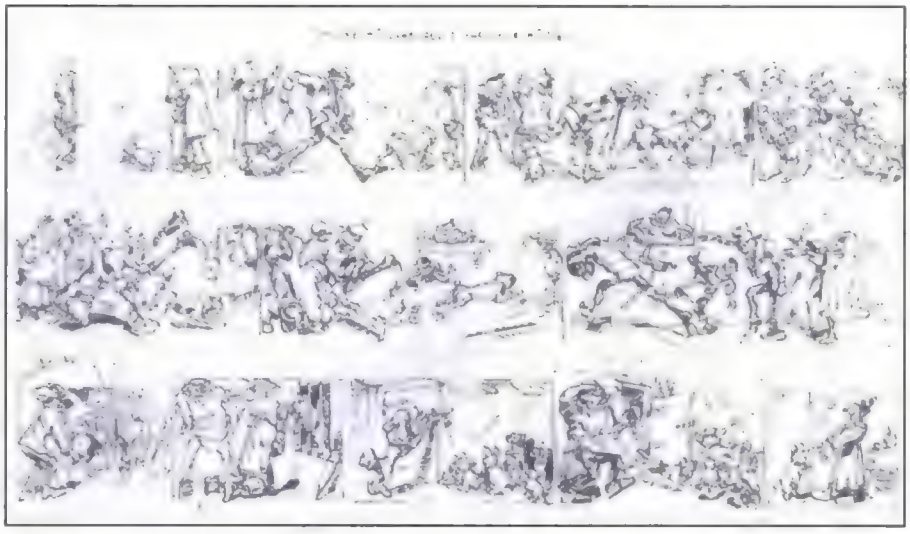

De ontmaskering van The Yellow Kid

door
PIETER VAN CLEEF

In 1996 organiseerde het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal een internationaal congres over strips uit de 19e eeuw. Voorheen bestonden er maar weinig publicaties over strips uit dit tijdperk, met uitzondering van **David Kunzle**'s *The history of the comic strip: The nineteenth century* uit 1990. Redacteur **Pascal Lefèvre** en **Charles Dierick** constateren ook in hun inleiding dat veel onderzoek niet verder ging dan de landsgrenzen en niet zelden werd verricht uit nationalistische motieven: Max und Moritz waren tenslotte van de Duitsers, Ally Sloper van de Britten, The Yellow Kid van de Amerikanen... Het in 1996 gehouden congres bracht diverse 'specialisten' bij elkaar

***Links*, J. Holswilder (1850-1890) stond bekend als één van de betere karikaturisten uit deze periode. *Het Ongeluksnommer*, één van zijn 'plaatjesverhalen', vertelt het verhaal van een man die een vrouw een lot geeft met het nummer 13. 'Voor je verjaardag' staat erbij geschreven, zij het niet in een balloon. De dame is er niet bepaald gelukkig mee en in de opeenvolgende plaatjes gaat het lot van hand tot hand. Als er een prijs op valt, breekt er een volksopstand uit waarbij iedereen probeert zijn lot op te eisen.**

***Rechts*, Rodolphe Töppfer wordt wel gezien als de (her)uitvinder van het moderne beeldverhaal. Gezien zijn voorgangers was hij zéér vernieuwend voor zijn tijd en bevat zijn werk - zelfs vandaag de dag - elementen van het moderne beeldverhaal.**

***Geheel rechts*, Een gedeelte uit *Monsieur Vieux Bois* van Töppfer (1799-1846).**

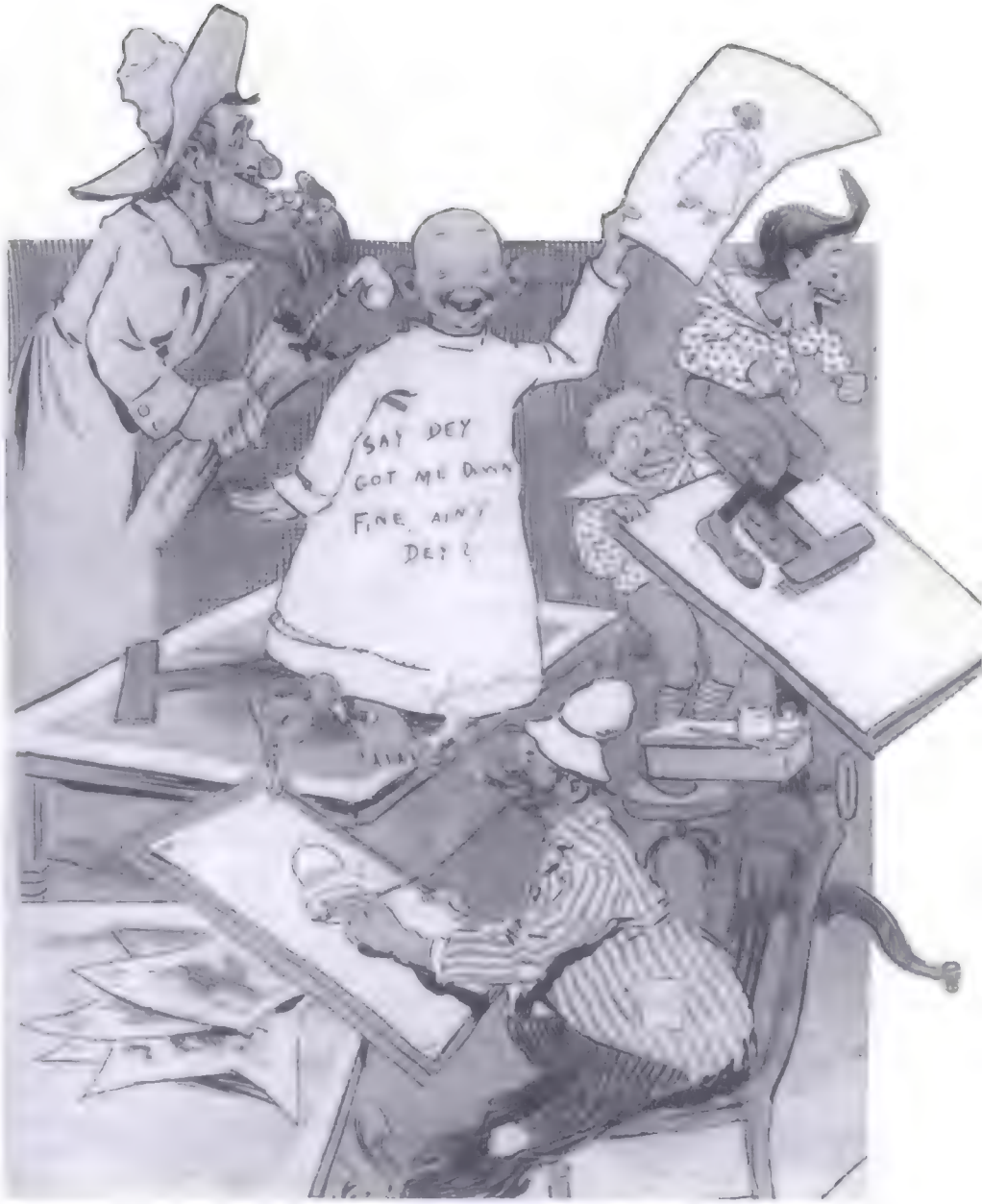

***Links, Der böse Hundsfänger und das arme Hündlein*, 1866. Dit is één van de weinige, overgebleven ontwerpschetsen van Busch, die erom bekend stond dat hij dergelijke schetsen meteen weggooide. Het zijn geïnkte plaatjes waar de tekst licht met potlood onder is geschreven, maar het werd nooit gepubliceerd. De schets (circa 45x28 cm) toont drie rijen van respectievelijk 4, 3 en 5 plaatjes, gescheiden door een verticale lijn. Omdat Busch zijn schetsen meestal weggooide, is niet duidelijk of hij al zijn beeldverhalen op deze wijze van te voren heeft geschetst.**

***Rechts*, Een fragment van de cover met The Yellow Kiddie Richard F. Outcault maakte voor de *American Humorist* in 1897. Zijn inspiratie door Europese auteurs blijkt uit de aanwezigheid van Max und Moritz links en hun schepper Wilhelm Busch rechts van Outcaults tafel.**

(waaronder literatuurkenners en kunsthistorici), om de verschillende bevindingen eens naast elkaar te leggen. Het boek *Forging a new medium* bundelde de diverse bijdragen van de deelnemers.

Evolutie

Wat nu precies het enige, echte, eerste stripverhaal was, zal wel altijd vaag blijven. Sommige enthousiaste stripliefhebbers claimen dat het eerste beeldverhaal ontstond bij de ontdekking van vele grottekeningen, maar dat is wel erg kort door de bocht. De rijk geïllustreerde bijdragen in het boek maken duidelijk dat het beeldverhaal zoals we dat kennen in de 20e eeuw, geëvolueerd is uit talloze andere vormen van 'opeenvolgende beeldenreeksen': illustratie, politieke spotprenten, karikaturen, cartoons... Tijdens een conferentie in 1996 in Angoulême werd al geconstateerd dat de technieken van het moderne beeldverhaal gebruikt werden door illustratoren in de 13e eeuw. In diverse manuscripten vindt men lay-outs, tekstballonnen, onomatopeeën en bewegingslijnen die overeenkomsten vertonen met de beeldtaal van de hedendaagse strip. Omdat in deze periode dergelijke manuscripten (de boekdrukkunst was nog niet uitgevonden) slechts voor de rijkere bovenklasse werden gemaakt, bereikten ze nooit het grote publiek. Zo merkt **Nop Maas** in zijn bijdrage *De archeologie van de Nederlandse strip* terecht op dat je met gemak 100 jaar bij het jubileum van het beeldverhaal kunt optellen. De volks- en kinderprenten die in zijn bijdrage zijn opgenomen, zijn zelfs voor huidige lezers onmiskenbaar te identificeren als 'strip'. Of in ieder geval lijken ze erop. **Hans Matla**, **Lefèvre** en **Dierick** of stripauteurs als **Scott McCloud** kwamen in het verleden al met vaak omslachtig geformuleerde definities voor het medium 'strip'. Maar zelfs zonder de afbeeldingen met diverse definities te vergelijken, is het duidelijk dat de ontwikkeling van het beeldverhaal een langere geschiedenis heeft.

Rechts, *Het Leven van sint Nicolaas*, afgedrukt in één van de Vlaamse 'mannekensbladen' in het midden van de 19e eeuw. De afbeeldingen zijn omkaderd met rijmende tekst onder de afbeelding.

Amerika versus Europa

Ook afbeeldingen van buitenlandse auteurs als **Wilhelm Busch**, bewijzen dat *The Yellow Kid* allesbehalve de grondlegger is van het moderne beeldverhaal. Onder andere **Kunzle** constateert dat Amerikanen zich veel lieten beïnvloeden door Europese auteurs (met name **Busch**). De Amerikaanse strip *The Katzenjammer Kids* leek bij voorbeeld erg op *Max und Moritz*. De verdienste van het kale knaapje in gele pyjama is wel, dat vanaf deze periode (circa 1896) vele Amerikaanse kranten begonnen met de publicatie van strips, wat een geheel nieuwe tak van amusement voortbracht. In feite keken de Amerikanen de kunst af bij de Europeanen, maar daarna ontstond een omgekeerde situatie. Het commercieel succes van deze strips heeft vervolgens vele striptekenaars wereldwijd geïnspireerd en heeft aan de basis gelegen van het hedendaagse beeldverhaal.

Evolutie

Lefèvre en Dierick vragen zich echter terecht af waarom nou juist in de 19e eeuw het beeldverhaal zich zo snel ontwikkelde. Pas in de vorige eeuw werden beeldverhalen immers een massamedium. **Denis McQuail** wordt hier aangehaald met zijn boek *Mass communication theory. An introduction* (1994). Hij stelt dat de opkomst van beeldverhalen te danken is aan een combinatie van factoren: niet alleen een verbeterde druktechniek, maar ook een toename van scholing en alfabetisering, commercie, democratie en een toegenomen vraag naar amusement. In dat kader zijn de Belgische 'mannekensbladen', tentoongesteld in de bijdrage van **Patricia Vansummeren**, een aardig voorbeeld voor deze periode. 'Mannekensbladen' waren tijdschriften met 'poppetjes' die voor het gewone publiek waren bedoeld. Aanvankelijk werden religieuze prenten afgebeeld, later evolueerden deze tijdschriften tot kinderamusement met een wijze les, vaak verpakt in sprookjesvorm.

Volgens literatuurcriticus Nop Maas is *Humoristisch Album*, opgericht in 1856, één van de belangrijkste bronnen bij het verkennen van Nederlandse strips in de 19e eeuw. Niet alleen tekst maar ook illustraties waren een belangrijk onderdeel van dit magazine, dat bedoeld was ter amusement. In 1866 verscheen in dit magazine ook werk van Töppfer, waarbij *Monsieur Cryptogame* vertaald werd als *Meneer Prikkebeen* en later als *Spillebeen*.

Handicap

Het boek *Forging a new medium* pretendeert zeker niet hèt standaardwerk te zijn over strips in de 19e eeuw. De auteurs nodigen zelfs wereldwijd de lezers uit om meer onderzoek te doen naar een periode in de kunstgeschiedenis waar maar weinig over is geschreven. Het feit dat het beeldverhaal qua origine een tamelijk nieuwe kunstvorm is en bovendien opbloeide als massamedium, zal daar ongetwijfeld aan hebben bijgedragen. Er wordt zelfs beweerd dat de strip met een 'handicap' is ontstaan: het is namelijk een kunstvorm die literatuur en beeldende kunst combineert en daarom misschien wel 'onvolwaardig'. Het feit dat zoveel 'specialisten' zich meer en meer met enthousiasme over het thema buigen, bewijst al het tegendeel.

Forging a new medium

Dierick & Lefèvre (redactie)
VUB University Press 1998
ISBN 90-5487-206-3
Prijs f 37,90 / Bfr.695
(216 pagina's, zwart/wit, h.k.)

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

BOEKEN

Professor Palmboom 3: London labyrinth

Briel
Arboris 1999
ISBN 90-343-2853-8 (h.k.)
ISBN 90-343-2852-X
Prijs *f* 27,95 / Bfr.560 (h.k.)
f 13,95 / Bfr.280
(64 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Eén van de meest opvallende uitgaven van de laatste tijd is *London labyrinth* van **Dick Briel** met als serie-aanduiding *Een Palmboom mysterie 3*. Sommige kopers zullen zich vertwijfeld afvragen waarom ze deel 1 en 2 niet hebben opgemerkt. Een mysterie? Niet echt. *London labyrinth* is wel degelijk het derde Palmboom-mysterie. De eerste twee - *Het mysterie van de Tacho-plant* en *De roestgranaat* - verschenen in 1981 en 1982 bij uitgeverij Oberon. Hierna werd de reeks afgebroken om pas vijftien jaar later te worden voortgezet. *London labyrinth* werd namelijk in 1997 voorgepubliceerd in het *Veronicablad*.
Palmboom werd voor het eerst gepubliceerd in een periode waarin veel tekenaars teruggrepen op de klassieke tekenstijlen van enerzijds **Maurice Tillieux** (zie bij voorbeeld het werk van **Yves Chaland** en **Luc Cornillon**) en anderzijds de klare lijn van **Hergé** en **Edgar Pierre Jacobs**.
In Frankrijk en in Nederland kwam een nieuwe generatie klarelijntekenaars op. In Frankrijk waren dat bij voorbeeld **Ted Benoit**, **Floc'h** en de minder bekende **Dominique Hé**. In Nederland koos **Theo van den Boogaard** voor de klare lijn, evenals **Joost Swarte**, **Jan Vervoort** en **Dick Briel**.
Terwijl Benoit en Swarte meer experimenteerden, maakten Floc'h, Hé, Vervoort en Briel verhalen die niet alleen hun tekenstijl, maar ook de manier van vertellen ontleenden aan Hergé en Jacobs, en voegden hier moderne elementen aan toe. Dick Briel deed dit zoals gezegd in *Professor Palmboom*. Het leverde twee aardige verhalen op van de toen debuterende tekenaar.
En nu dus *London labyrinth*. Het verhaal speelt zich (niet verbazend) af in Londen. Palmbooms assistent Thomas Dibbet verdwijnt spoorloos in de Londense metro. Professor Palmboom gaat naar hem op zoek en krijgt bij zijn speurtocht gezelschap van het meisje Little Dorrit (een verwijzing naar **Charles Dickens**). Hij komt erachter dat zich onder Londen een waar labyrinth van gangen bevind dat vroeger gebruikt werd als lustoord door mensen met macht. De Engelse regering wil voorkomen dat het bestaan van dit onderaardse lustoord ooit aan het licht komt en staat op het punt om de gangen vol te storten met cement. Palmboom krijgt van **Winston Churchill** persoonlijk toestemming om, voordat het zover is, af te dalen in de gangen.
Opvallend aan het tekenwerk in dit album is dat er zich na een tiental pagina's een stijlbreuk voordoet, wellicht zijn deze pagina's eerder getekend dan de rest. Briel hanteert hier nog de klassieke klare-lijnstijl met typische kenmerken als de strakke, overal even dikke lijnen, muren waarvan elke steen is getekend en rondjes als ogen en mond van de personages. Hij verlaat deze stijl niet helemaal, maar de rest van het album is losser en zo te zien met penseel getekend. Hij gebruikt meer zwart en een enkele keer tekent hij zelfs schaduwen (ook het ontbreken van schaduwen is een typisch kenmerk van de klare lijn.) Het heeft mooie strippagina's opgeleverd.
Bij Arboris zullen binnenkort de oudere Palmboomverhalen in herdruk verschijnen, en het vervolg op *London labyrinth* dat wordt aangekondigd als *Ratcliff Highway*. Ik ben er zeer benieuwd naar, want Dick Briels comeback met *London labyrinth* is het wachten waard geweest.

HP

Sprookjestijd

Berner
Querido 1998
ISBN 90-214-5245-6
Prijs *f* 27,50 / Bfr.550
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Sprookjestijd is een tamelijk unieke uitgave voor een literaire uitgeverij als Querido: het is een (voor)leesboek voor kinderen, maar dan in stripvorm. Illustratrice **Rotraut Susanne Berner** maakte vrije bewerkingen van beroemde sprookjes zoals *De kikkerkoning*, *Vrouw Holle*, *Raponsje* en *Roodkapje*. Wat de korte verhaaltjes erg luchtig en vrolijk maakt, zijn de vrijheden die Berner zich permitteert bij het in beeld brengen van deze inmiddels clichématige sprookjes. In *Sprookjestijd* dragen traditionele prinsen gewoon een zonnebril en rookt de luie stiefdochter in *Vrouw Holle* gewoon een sigaretje, terwijl ze van een wijntje nipt. Raponsje, het meisje in de toren met de lange vlechten, belandt na een voorzichtige begroeting meteen met haar prins tussen de lakens onder het kopje 'even later'. Dat maakt dit boek - ook voor kinderen - tot een grappige leeservaring, zij het dat duidelijk is dat Berners achtergrond bij de tekstverhalen ligt. Deze strip mist het ritme van een 'gewone' strip: sommige pagina's zijn een aaneenschakeling van plaatjes met losse teksten, waardoor de doorgewinterde striplezer nogal eens de draad kwijtraakt: duidelijke overgangen, tekstblokken of een logisch verhaaltempo ontbreken. Maar misschien is dat ook wel helemaal niet nodig. De haast naïeve illustraties met felle kleurtjes maken veel goed. Bovendien heeft een volwassen lezer voldoende mogelijkheden om tijdens het voorlezen zèlf nog iets aan het verhaal toe te voegen.

PvC

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

Unne & andere vingerkrampen

Duchateau
Unne 1999
ISBN 90-804813-1-9
Prijs ƒ14,75 / Bfr.295
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

'Unne is een bundeling unnes, unne door Unne in Unne (Unne 1968)', probeert **Kim Duchateau** (1968) melig te wezen op de achterkaft van zijn eerste officiële boekuitgave. Een wreed konijn introduceert het woord 'Unne' op pagina 29 en God mag weten wat het betekent. Waarschijnlijk niet veel meer dan het woord 'Schnuurt' uit de gelijknamige bundel die de Nederlander **Koen Hottentot** enkele jaren geleden uitbracht. Net als *Schnuurt* is ook *Unne* weer typisch zo'n uitgave van een jonge stripmaker die zijn carrière is begonnen in de schoolkrant: priegelig volgetekende pagina's vol absurditeiten à la **Gotlib**. En dan te bedenken dat Duchateau een gediplomeerd (èn bekroond) animatiefilmer is, geschoold door niemand minder dan **Raoul Servais**. Tekenfilms bevatten bij voorkeur weinig kriebelige details en daarom lijkt *Unne* in niets op het product van een animatiefilmer. Duchateau wisselt voortdurend van tekenstijl, rommelt met pagina-indelingen en verruilt doodleuk de Nederlandse taal voor het Engels of Frans. Het eindresultaat is chaotisch. Tegenover de herkenbare gags van de 'Hulpeloosjes' (twee kleine mannetjes die altijd in de maling worden genomen) staan verstripte songteksten en een rommelig getekend sprookje. Tussen de bedrijven door parodieert Duchateau ook nog eventjes *Corto Maltese*, *The Spirit*, *Robbedoes*, *Frommeltje en Viola*, *Nero*, *Heinz* en *Majoor Fataal*. Talent heeft deze bijdehante Vlaming zeker, maar *Unne* is te onevenwichtig en te puberaal om dat talent te bekronen. Binnenkort een herkansing?

JM

Keizer Karel en de Elegast

Faes
Van de Berg 1998
ISBN 90-5512-084-7
Prijs ƒ19,95 / Bfr.395
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Leo Faes is een leraar Nederlands die middeleeuwse verhalen tot strips omtovert. Hij bewerkte eerder *Van den vos Reynaerde* en waagt zich nu aan *Karel ende Elegast*.
Dat de voorhoofse of ridderroman *Karel ende Elegast* veel humoristische elementen bevat en theater-van-de-lach-achtige situaties kent, is voor iemand uit de twintigste eeuw niet altijd gemakkelijk te doorzien. De lezer moet zich worstelen door een brei van vergeten woorden en ingewikkelde grammaticale constructies om tot het verhaal door te dringen. Deze stripversie is een poging om deze drempel enigszins te slechten. Dat is gelukt, maar slechts ten dele. Van het middeleeuwse motto 'Ter leeringhe ende vermaeck' is alleen het leerzame ofwel moralistische element aanwezig; van de humor blijkt nauwelijks iets terug te vinden, noch in de tekst, noch in de tekeningen. Wel heeft Faes zich goed aan het verhaal gehouden; de belangrijkste elementen uit het oorspronkelijke werk zijn allemaal aanwezig.
De auteur spreekt niet zonder trots van de eerste 'wetenschappelijke strip'. Bij beide woorden zijn kanttekeningen te plaatsen. Wetenschappelijk is de uitgebreide achtergrondinformatie. Hij is als leraar Nederlands absoluut thuis in de middeleeuwse literatuur. Maar hij slaat in zijn enthousiasme een beetje op hol. Zo komt hij tot zijn 'wetenschappelijke ontdekking' dat het verhaal eigenlijk een bewerking is van een ander verhaal uit die tijd, *De vier heemskinderen*, en dat de naam Elegast afkomstig zou zijn van Malegiis, een riddertovenaar uit dat laatste verhaal. Op zich niet onmogelijk, maar nogal speculatief.
Ook onderzoekt hij de mogelijke plaatsen waar het verhaal zich zou afspelen en concludeert dat daarmee nogal wordt gesjoemeld. Ridders zouden in een nacht tijd een onmogelijke afstand hebben weten te overbruggen. Verder vindt hij de slimme Elegast niet zo slim omdat deze eerst met een hoop herrie de slechterik Eggeric wakker maakt, om hem vervolgens in slaap te toveren. Kom op Leo, je mag als verhaalverteller toch wel een beetje afwijken van de werkelijkheid om de lezer/luisteraar te boeien! En passant neem je wel klakkeloos aan dat **Karel de Grote** in één dag 4500 gevangenen liet onthoofden. Dat roept pas vraagtekens op! Uitgaande van een vijftienurige werkdag zonder pauze komt dat neer op vijf man per minuut. Lopende-bandwerk uit de middeleeuwen. Dat vergt een goede organisatie en hele scherpe bijlen!
Als strip is de uitgave niet erg indrukwekkend. Een plaatje bevat in veel gevallen niet meer dan twee personen, tot boef vermomde Karel en Elegast met soms enorme lappen tekst. De tekeningen zijn van een eenvoud die direct aan de middeleeuwen doen denken. Toegankelijk is de uitgave wel. Het verhaal en de moraal is meer dan duidelijk en het leest lekker weg. De strip is bij uitstek geschikt voor leraren Nederlands die hun leerlingen willen inwijden in de geschiedenis van de Nederlandse literatuur.

RoS

Mutts I

McDonnell
Big Balloon 1999
ISBN 90-5425-523-4
Prijs ƒ9,95/ Bfr.199
(32 pagina's, kleur, s.k.)

De Nederlandse uitgave van *Calvin en Hobbes* is in de loop der jaren uitgelopen op een dramatische chaos. Een kleurenalbumpje en enkele vierkante uitgaven later zit Big Balloon nog steeds niet op één lijn met de Amerikaanse uitgaven en wordt er flink gehusseld, geschoven en geplakt. Met deze uitgave van *Mutts* zal het nu niet veel anders gaan lopen. Dit album bevat 120 ingekleurde dagstroken, verdeeld over slechts 32 pagina's. Het album voelt ook superdun: het bevat slechts 16 dubbelzijdig bedrukte A4-tjes. Dit *Mutts*-album is - gezien de titel en het superdunne karakter - echter géén gratis promo-album voor een maandverband-fabrikant. Maar wel een bewijs van een niet te volgen uitgavebeleid. Waarom *Citizen Dog/Wie is de baas*, *Dilbert* en *Calvin en Hobbes* wèl in keurig vierkant formaat uitgebracht en *Mutts* niet? *Mutts* is een originele, grappige krantenstrip. Misschien niet naar ieders smaak, maar het frisse, spontane tekenstijltje leidt al gauw tot vergelijkingen met de antieke krantenstrip *Krazy Kat*. De populariteit van *Mutts* dwingt het groepje fans en *Het Parool*-lezers (waarin de strip wordt gepubliceerd) om maar heel gauw de prachtige Amerikaanse uitgaven aan te schaffen voor nog geen dertig piek. En een waardering? Laten we het systeem hanteren van de consumentenbond: *Mutts* heeft, onge-

acht de prijs, een hoge kwaliteit. Maar de prijs/kwaliteit-verhouding bij deze slordige uitgave is totaal zoek. Hoogstens het supermarktpubliek zal een album als dit makkelijk in een karretje werpen, maar strips als deze horen alle doelgroepen op hun wenken te bedienen.

PvC

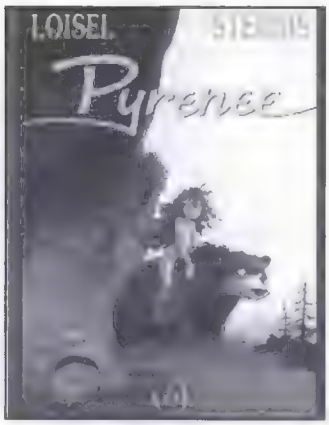

Pyrenee I

Loisel & Sternis
Talent 1998
ISBN geen
Prijs ƒ14,50 / Bfr.260
(68 pagina's, kleur, s.k.)

Van de karrevracht strips die uitgeverij Talent op de markt kiepert, is het gros verre van interessant. Veel pulp, doordrenkt van bloed en lichaamssappen. Gelukkig kent iedere regel een uitzondering: *Pyrenee* is het belangrijkste lichtpuntje in het Talent-fonds van **Ronny Matton**. Het is geen bloeddorstige fantasy-strip, maar een lief soort sprookje over een jong weesmeisje dat door een ontsnapte circusbeer wordt gered uit een verkoolde boerderij. In de ongerepte natuur rond de Pyreneeën voedt de beer haar op, bijgestaan door een vos en een slechtziende arend. Op een speelse manier maakt het rossige meisje, vernoemd naar de omliggende bergen, kennis met de wetten van de natuur, maar ook met universele thema's als vriendschap, liefde en dood. Met weinig woorden wordt de lezer meegevoerd door een naïeve kinderwereld. De kracht van de vertelling schuilt in het ongedwongen tekenwerk, waarin met name het wijdse landschap veel ruimte krijgt. Nergens oogt het geheel zo karikaturaal als kinderstrips uit de Dupuis-stal, maar evenmin vervallen de makers in de gelikte sentimenten van de Disney-studio's. In het ruige landschap loopt Pyrenee het hele album lang brutaal in haar blootje rond. Tarzan met zijn lendendoek is er niks bij. Geestelijk vader van dit alles is **Regis Loisel**, die zijn status vestigde met *Op zoek naar de tijdvogel* en *Peter Pan*. Sindsdien mag hij zich dan verlaagd hebben tot pseudo-literaire porno (het banale *Troebele begeerten* verscheen eerder dit jaar bij Oog & Blik), met *Pyrenee* laat hij zien dat hij ook nog tot hoogstaand werk in staat is. Helaas gaf hij het tekenwerk uit handen, net als bij het vijfde *Tijdvogel*-deel (*Vriend Javin*). Maar niet getreurd: tekenaar **Philippe Sternis** brengt het er uitstekend vanaf in een semi-realistische tekenstijl die feilloos aan Loisel doet denken.

EN VERDER...

✱ ***Dallas Barr 4: Nieuwe maan*** *(Marvano/Haldeman, Dupuis). Te veel tekst en uitleg halen de vaart uit dit deel. Het verhaal snap je overigens niet als je de voorgaande drie delen niet hebt gelezen. Tekenwerk is bij vlagen onduidelijk. Dallas Barr dreigt aan de pretenties om een klassieke strip neer te zetten, ten onder te gaan.*
De eerste druk kent trouwens een cadeautje: het boekje 'Nam Days' van 32 pagina's over Dallas Barr en de oorlog in Vietnam. *(RS)*

✱ ***Dirkjan 3*** *(Retera, Big Balloon). Wat een rommelige indeling! Losse stroken staan soms zo dicht op elkaar dat het pagina-gags lijken (die dit derde deel van Dirkjan overigens óók bevat). Zulke minpuntjes vervliegen echter zodra Retera met perfecte timing zijn zoveelste geslaagde grap vertelt. Het is slechts weinigen gegeven om zó grappig te kunnen zijn. Vergelijk de cover eens met Blueberry: Angel Face...* *(JM)*

✱ ***Kroost 4*** *(Carabal, Dupuis). Humorstrip over een jong gezin in de Vrolijke vlucht-reeks van Dupuis. Waar vergelijkbare series in deze reeks als De Babysitters en Adam verrassend leuk zijn, is Kroost een regelrechte afknapper. De belevenissen en overpeinzingen van de gezinsleden zijn noch opmerkelijk noch grappig. Enig lichtpuntje is het frisse tekenwerk: Carabal hanteert een losse, schetsachtige stijl met veel opvallende kleuren.* *(RS)*

✱ ***Largo Winch 10: ... en sterven*** *(Francq/Van Hamme, Dupuis). Terwijl hij de ontvoering van zijn vriendin Charity in Venetië probeert op te lossen, neukt Largo haar beste vriendin Domenica. Een leuke vriend is dat! De overdosis economische blabla uit het vorige deel is ditmaal vervangen door veel naakt. Vergeet het verhaal, want dat is net zo ongeloofwaardig als een 007-film. De special effects zijn niet onaardig.* *(JM)*

✱ ***Monster*** *(Andreas, Sherpa). In 1985 verscheen op de Strip-3-daagse in Breda een speciale uitgave van Andreas. Het boekwerkje bevatte het verhaal Monster en kende een beperkte oplage van 1000 stuks. Andreas had deze strip gemaakt op speciaal verzoek van de toenmalige redactie van Stripschrift, omdat lezers zijn strip Rork tot beste album van 1984 hadden gekozen.*
Veertien jaar later brengt Sherpa een herdruk uit van Monster, ter gelegenheid van haar tienjarig bestaan. Een goed initiatief, alleen is de uitvoering een stuk kariger. Zo karig dat ondermeer bovenstaande bibliografische gegevens zijn weggelaten. Het is tekenend voor het gebrek aan finesse bij Nederlandse stripuitgevers. *(RS)*

✱ ***Opwindende gebeurtenissen 3: Avontuur in Amsterdam*** *(Altuna, Satijn). De lollig bedoelde seksverhaaltjes van Horacio Altuna zijn oogverblindend mooi getekend. Jammer van het verspilde talent! Voor het jubilerende Playboy maakte Altuna het titelverhaal, dat een vreemde eend is in dit album: in plaats van een seksgrap is het een romance met een happy end. Daar zitten wij ouwe rukkers niet op te wachten! Satijn is trouwens het pseudoniem van de samenwerking tussen Big Balloon en Spaarnestad.* *(JM)*

✱ ***De psy 7: Wie eerst?*** *(Bédu/Cauvin, Dupuis). In de jaren '80 was tekenaar Bédu een vaste waarde in het Weekblad Kuifje met strips als Proffie, Hugo en Clifton. Hapklaar leesvoer, maar vakkundig gemaakt. Bédu vervolgde zijn carrière bij Dupuis en viel in handen van scenarist Cauvin. Net als alle andere reeksen van deze veelschrijver is ook deze serie een zielloos product, waarin alle psychiaterclichés de revue passeren. De onleuke grappen worden bovendien vaak over teveel pagina's uitgesmeerd. Aangezien zelfs Bédu's tekenwerk het tij niet kan keren, verlang je met smart naar de veel leukere psychiater Sigmund.* *(JM)*

✱ ***Soldaat Varlot*** *(Tardi/Daeninckx, Oog & Blik). Deze korte strip verscheen ter gelegenheid van een festival over detectiveromans en -films in het Belgische Bergen. Het volgt de verschrikkingen die soldaat Varlot tijdens de Eerste Wereledoorlog meemaakt. Het verhaal sluit qua sfeer goed aan bij Tardi's album Loopgravenoorlog. Tardi werkte al eerder samen met Daeninckx. Hij baseerde zijn strip De laatste der laatsten - ook een Eerste Wereldoorlog-strip - op een roman van deze Franse auteur van historische fictie.*
Soldaat Varlot is een prachtige uitgave geworden. Dat mag ook wel gezien de medewerkerslijst: Joost Swarte (vormgeving), Peter Pontiac (lettering), René van der Weijer (vertaling) en Pieter van Oudheusden (flapteksten). *(RS)*

✱ ***De wind der goden 13: De koning van de wereld*** *(Cothias/Gioux, Glénat). Tchen Qin gaat naar Tibet en komt de Yeti tegen. Dit gegeven lijkt te duiden op een creatief dalletje bij schrijver Patrick Cothias, maar schijn bedriegt. De tekstschrijver bouwt de spanning op tot Tibetaanse hoogte dankzij een prachtige mix van avontuur, drama en thriller waarin de Yeti uiteindelijk een minder belangrijke rol speelt dan de fascinerende reisgenoten van Qin.* *(HW)*

Pyrenee is een opmerkelijke kinderstrip, afkomstig van een uitgeverij waar je het niet van zou verwachten.

JM

VIDEO

Belle's wonderlijke verhalen

Buena Vista 1999
Bestelnummer 3003316
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±68 minuten. Alle leeftijden)

Het is inmiddels een geijkt Disney-recept: breng na grote bioscoophits een *direct-to-video*-vervolg uit. Kortere film, simpele tv-animatie, maar lekker wel dezelfde prijs als de kwalitatief hoogstaande voorganger. Zeker weten dat ouders zo'n band kopen voor hun idolate kinderen. Kortom: geldkloppe-rij van de bovenste plank. Het zoveelste voorbeeld heet *Belle's wonderlijke verhalen*, een geforceerd vervolg op *Belle en het Beest*. Het niveau van de oorspronkelijke film wordt natuurlijk nergens gehaald, met name doordat de video niet veel meer is dan een samensmelting van drie losstaande korte verhaaltjes. Daarin wordt platte animatie gekoppeld aan de moralistische thema's 'vergeven', 'jaloers zijn' en 'een goede daad verrichten'. Tussendoor kweelt Belle twee liedjes. Het is allemaal een herhaling van zetten, bedoeld om kinderen een déjà vu te laten beleven bij het zien van alle hoofd- en bijfiguren. Bij vlagen lukt dat trouwens nog ook: in sommige scènes roepen de twistgesprekken tussen Belle en het Beest vertederende gevoelens op, met name dankzij de vocale inzet van **Joke de Kruijf** en **Rob Fruithof**.

JM

Kiki's vliegende koeriersdienst

Buena Vista 1999
Bestelnummer 3686416
Prijs ƒ39,95/ Bfr.
(±101 minuten. Alle leeftijden)

De maker van de kindervideo *Kiki's vliegende koeriersdienst* is **Hayao Miyazaki**, die op de hoestekst 'de Japanse **Walt Disney**' wordt genoemd. Dat is toch wat veel eer voor meneer Miyazaki. Deze lange tekenfilm is zeker niet onaardig, maar mist in alle opzichten de finesses die Disney-films kenmerken. De karakters zijn platter, de beeldwisselingen zien er stijf uit en het verteltempo ligt te laag. Dit alles afschuiven op het verschil in cultuur tussen Amerika en Japan is te gemakkelijk. Daarvoor is deze tekenfilm ook te zeer toegesneden op de Westerse markt. Het verhaal is universeel: zoals de traditie voorschrijft moet het lieftallige heksje Kiki op 13-jarige leeftijd gedurende een jaar het ouderlijk huis uit om zich als heks te bewijzen. Op haar bezemsteel vliegt ze naar een schilderachtige stad aan zee, waar ze koerier wordt van een bakkerij. Kiki maakt snel vrienden, leert een leuke jongen kennen en lost een paar problemen op. Heel sympathiek en optimistisch, maar toch ook erg clichématig. Bovendien heeft Miyazaki teveel tijd nodig om zijn verhaal te vertellen. Het doet allemaal afbreuk aan een goedbedoelde film.

JM

Melody Time

Buena Vista 1999
Bestelnummer 3013475
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±72 minuten, Alle leeftijden)

Melody Time is een Disneyfilm zoals er meerdere werden gemaakt na de tweede wereldoorlog. Financieel ging het destijds niet al te best met de studio's en Disney zocht nieuwe afzetmarkten in met name Zuid-Amerika, wat resulteerde in een aantal films met typisch Zuid-Amerikaanse thema's zoals *The Three Caballeros* en *Saludos Amigos*. Sinds *Bambi* uit 1942 maakten de Disney-studio's ook geen echte features meer, maar verschoof het accent naar compilatiefilms met diverse bijdragen, meestal gebaseerd op muzikale thema's. *Melody Time* (1948) is zo'n compilatiefilm, die eigenlijk deel uitmaakt van een drieluik. Ook *Make Mine Music* uit 1946 en *Fun And Fancy Free* uit 1947 (*Vrij & Vrolijk*) maken hier deel van uit. Het is lastig om deze films als één geheel te zien. Ze zijn opgebouwd uit meerdere korte bijdragen, variërend van korte muzikale intermezzo's tot langere cartoons (zoals *Peter en de Wolf*, *Bongo de Circusbeer* en *Mickey en de Bonenstaak*). Veel van deze korte bijdragen zijn later ook als afzonderlijke cartoons in de bioscoop uitgebracht of verschenen al meerdere malen op video in bij voorbeeld kerstmiscompilaties of miniclassics. Disney heeft wat dat betreft uitstekend begrepen hoe je met hetzelfde materiaal een consument meerdere keren voor hetzelfde kunt laten betalen. De ware Disney-fanaat kan zijn hart ophalen nu de film eindelijk in originele staat op video is uitgebracht. Wat opvalt is dat *Melody Time* eindelijk gerestaureerd is. Met de digitale technieken van vandaag de dag is het verschil in kleur en geluidskwaliteit adembenemend te noemen. Wat niet

wegneemt dat deze compilatiefilm toch een merkwaardig 'tussendoortje' is en eigenlijk niet thuishoort binnen het rijtje welbekende Disneyklassiekers. De fraaiste bijdragen zijn toch wel *Once Upon A Wintertime*, *Bumble Boogie*, *Trees* en *Little Toot*. In *Blame It On The Samba* (met Donald Duck en Joe Carioca in combinatie met *live action*) wordt wel duidelijk dat dergelijke cartoons pijnlijk gedateerd zijn: Zuid-Amerikaans uitgedoste dames die hun beste beentje voorzetten op een elektronisch orgel zijn in de jaren negentig lachwekkend en bijna *campy* amusement geworden. Overigens jammer dat Buena Vista Home Entertainment deze video weer zo separaat van de andere muziekfilms uitbrengt. Aangezien deze film meer iets is voor de echte Disney-verzamelaar, zou een speciale verzamelbox met de andere twee delen een passender uitgave zijn geweest. Maar daarvoor moet je niet bij Disney wezen: hun marketingafdeling weet zich waarschijnlijk geen raad met deze film en draait de argeloze Blokkerkoper een rad voor ogen met een misleidende Donald Duck-kop op de inlay: die eend is welgeteld slechts vijfeneenhalve minuut te zien...

PvC

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!!	grote klasse!
!!!!	goed
!!!	redelijk
!!	matig
!	slecht
...	abominabel

OP HET OGENBLIK WEET IK NIETS, WACHT MAAR TOT DE VOLGENDE WEEK! HENRY!!
MR. VAN ELK, IK WORD T GEK! IK WEET NIET WAT IK OP DE VOORPAGINA MOET ZETTEN!!

Dokie Durf

Tijdens De Stripdagen in den Bosch brengt uitgeverij Boumaar twee delen uit van *De avonturen van Dokie Durf*, getekend door **Piet van Elk** en geschreven door **Eddie Bayer** alias **Hilarion**. De kunstlederen banden bevatten 8 verhalen uit de periode 1945-1951, alsmede een inleiding van 'Stripfilmkenner' **Ernst Slinger**. Op het omslag van band 2 prijkt een tekening van de jonge **Henk 'Henry' Albers**. De prijs per band bedraagt *f*39,90 (Bfr.798).
Eveneens tijdens de Stripdagen brengt Boumaar het eerste deel uit van de serie *Olle Kapoen*. Die serie zal uiteindelijk binnen 3 jaar 13 delen gaan beslaan en de uitgever heeft besloten te starten met band 11.

AvO

Disney onder druk van joden èn moslims

Zowel joodse als islamitische religieuze groeperingen hebben het amusementsconcern Disney onder vuur genomen. Een comité van orthodoxe joden in Israël heeft het gemunt op Tarzan, hoofdrolspeler in de meest recente Disney-tekenfilm. Op filmposters draagt deze wereldberoemde mensaap slechts een minuscule lendendoek, hetgeen volgens het zogenaamde Nationaal Comité Tegen Schokkende Reclame Op Heilige Grond appelleert aan de meest zinderende vorm van erotiek. Een protestbrief aan het bedrijf Maximédia, dat in Israël de publiciteit rond de *Tarzan*-film verzorgt, had zowaar succes. Om geen verdere aanstoot te geven, is Maximédia bereid Tarzan van een heuse broek te voorzien.
Ook de expositie *Jeruzalem, de hoofdstad van Israël*, vanaf 30 september te zien in Disneyworld Florida, moet het ontgelden. De coalitie van Amerikaanse Moslims voor Jeruzalem (AMJ) hebben per brief geprotesteerd tegen de tentoonstelling, omdat de status van Jeruzalem nog onderdeel is van Palestijns-Israëlische vredesonderhandelingen. De moslims dreigen zelfs met een boycot van alle Disney-producten. Het is overigens niet de eerste aanvaring van de tekenfilmgigant met Amerikaanse moslimorganisaties. Zij klagen al jaren over de stereotiepe rol van moslims in de tekenfilms van Disney.

JM

Eindhovense stripbeurs gaat op herhaling

De Eindhovense Stripbeurs vindt zondag 21 november 1999 voor de tweede maal plaats. Behalve ruim 240 meter stands is er ook een veiling met circa zestig kavelstukken. De eerste duizend bezoekers krijgen een striptas vol geschenken. Namen van signerende tekenaars worden pas begin november bekend gemaakt door organisator Touché, die ook tekende voor de Grote Stripbeurs van 's-Hertogenbosch. De Eindhovense Stripbeurs wordt van 10 tot 18 uur gehouden in 't Karregat (Urkhovenseweg 10). Een entreekaartje kost *f*4 (±Bfr.80).

JM

Rampokan is mogelijk Best Verzorgde Boek

Zowel de reguliere als de luxe uitgave van **Peter van Dongens** *Rampokan: Java* is opgenomen in de selectie Best Verzorgde Boeken 1998. Beide edities

K2
VERZAMELCASSETTE
(met 2 zeefdrukken)
f 99 / BF 1800
Inclusief 5 boeken
f 250 / BF 4600

10 jaar SHERPA
10 jaar eigenwijze strips

BAUDOIN PIERO
* PRIJS VAN SIERRE 1998
* BESTE ALBUM 1998 volgens Vlaamse strip-journalisten
* Genomineerd voor de STRIPSCHAP JAARPRIJS 1999
* NU IN HERDRUK

SHERPA SELECT
De beste korte verhalen van
MUÑOZ & SAMPAYO
Lorenzo MATTOTTI
Edmond BAUDOIN
Bernie KRIGSTEIN
Bert VANDERMEIJ
Prijs: *f* 25 / BF 460

Richard CORBEN
DOR
VERZAMELCASSETTE
(met 2 prenten)
f 55 / BF 1000
Inclusief 8 boeken
f 150 / BF 2750
(Beperkte oplage)

Joe G. PINELLI
LUIK' SARTORI
DEEL 4 VAN PINELLI DE PIKHAMER
Auteur signeert 9+10 oktober in Den Bosch !
48 p. zw-w
f 19,95
BF 365

Begin volgend jaar verschijnt **STRIPJAAR 1999**. Bent u als amateur of (semi-)professioneel werkzaam met strips en wilt u verzekerd zijn van *gratis* vermelding in de ***Servicegids 2000***, de ultieme adressenlijst voor de Nederlandstalige stripwereld? Meld u dan vóór 1 januari aan bij: Sherpa Servicegids, Van Coeverdenstraat 5, NL-7545 SV Enschede. Tel: 053-4308903.
N.B. Wie reeds vermeld was in de laatstverschenen editie krijgt in november automatisch een controleformulier toegestuurd.

ANDREAS'
ARQ 3
is uit!
Herinneringen 2
48 pag. kleur, hardcover
f 29,95 / BF 530
Speciale jubileum-uitgave:
MONSTER

Binnenkort verschijnt:
Muñoz & Sampayo
– Joe's Bar 2 –
Ouwe vrienden
Baudoin
Salade Niçoise
Andreas
– Capricornus 5 –
Het geheim

ERPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
HART VER WAR MEND
GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

Indonesië-tekening van Peter van Dongen.

zijn vormgegeven door Van Dongen en **Joost Swarte**. Volgens uitgeverij Oog & Blik is het de eerste maal dat een stripboek voor deze prijs is genomineerd. De Best Verzorgde Boeken zijn van 17 september tot en met 7 november te bezichtigen in het Stedelijk Museum van Amsterdam, waarna ze ook geëxposeerd worden op de Frankfurter Buchmesse en de Leipziger Messe. *Rampokan: Java* is eveneens genomineerd voor het Album van het Jaar (Oorspronkelijk Nederlands) tijdens de Stripdagen in 's-Hertogenbosch in oktober.

JM

Oeps!

Door een technisch probleempje is in *Stripschrift 320* helaas de laatste zin van het artikel over Daniel Branca en Vicar in onze serie *Donald Duck als Stripheld* niet compleet afgedrukt. Deze had moeten luiden: 'Maar dat neemt niet weg dat deze *Theater van de Lach*-Ducks, vergeleken met de wisselende kwaliteit van Duck-strips in de late jaren zeventig en de jaren tachtig, beslist de toets der kritiek kunnen doorstaan.'
Knip uit en plak in!

De redactie

Bugs Bunny seksist?

Is Bugs Bunny seksistisch? Volgens een Canadese televisiekijkster wel. Zij voert al een jaar lang een verbeten strijd tegen een uitlating van het beroemde konijn. In een *Bugs Bunny*-tekenfilm ontsnapt de hoofdfiguur aan een heks door haar met een magisch poeder om te toveren tot een aantrekkelijk vrouwtjeskonijn. Vervolgens zegt Bugs in de camera: 'Zijn het niet allemaal heksen van binnen?' De Canadese tv-kijkster vond dat het konijn de vrouwelijke sekse had beledigd en dat jonge kinderen hierdoor blijvend de indruk krijgen dat alle vrouwen duivelse wezens zijn. Ze eiste publiekelijke excuses van de directeur van het tv-station dat *Bugs Bunny* uitzendt. Toen deze de zaak probeerde te sussen, stapte de vrouw naar de Canadian Broadcasting Standards Council. Ook dit deskundige gezelschap koos partij voor Bugs Bunny.

JM

Schreurs doet aan kunst

Sinds enkele jaren is **Eric Schreurs** naast striptekenaar ook kunstschilder. Zijn grafiek werd voor het eerst gepresenteerd tijdens de KunstRai 1998.

BRIEVEN

GAY COMICS

Teruggekomen van mijn vakantie vond ik Stripschrift 319 tussen mijn post. Op de cover las ik tot mijn verbazing de tekst 'Gay Comics'. Dat had ik niet verwacht. Al zo'n 30 tot 35 jaar lees ik strips - zowel Nederlandse, Belgisch-Franse, Amerikaanse en sinds Ralf König ook Duitse. De inleiding van het artikel 'Comics uit de kast' bracht me echter weer met beide benen op de grond: 'Is er dan niet één stripuitgever die gewoon eerlijk zegt dat al die gespierde kerels in strakke maillots en bonte capejes nou niet bepaald echte kerels zijn?' Ja, zeg, zo ken ik er wel meer. Mag ik toch even benadrukken dat niet alleen in de Amerikaanse comics maar ook in de Europese stripwereld homostrips echt niet vaak voorkomen? Die Amerikaanse comics en Europese strips waren oorspronkelijk toch vooral voor kinderen gemaakt en bevatten dus 'gekleurde' sprookjes. De superheldencomics uit de jaren vijftig getuigen daar in het bijzonder van. In de loop der tijd zijn er vernieuwingen opgetreden en is tegelijk de gemiddelde leeftijd van de lezers opgeschoven. En die lezers hebben vaak andere wensen. Helaas zijn comic-uitgevers net echte organisaties: ze hebben zo hun eigen cultuur dus dat betekent dat sinds de jaren vijftig een aantal normen heersen, die moeilijk af te breken zijn. Eén daarvan is seksualiteit, in het algemeen problematisch - en niet specifiek gelijkgeslachtig. Voortaan hoop ik dat jullie iets verder kijken en vooral niet die oude koeien uit de sloot halen over Amerikaanse comics: het lijkt meer een oordeel van een niet nader te noemen psychiater uit de jaren vijftig.

Jan van Leeuwen, Rotterdam

De covertekst 'Gay Comics' betekent niet dat we een uitgebreid overzicht geven van alle strips, Amerikaans of Europees, met een homoseksueel thema of personage. Als we al die auteurs, genres en series aan bod zouden laten, kan wel een heel nummer worden volgeschreven. Het artikel 'Comics uit de kast' was voornamelijk bedoeld om het daaropvolgende interview met Alison Bechdel in een iets breder kader te plaatsen. Het is waar dat de Amerikaanse uitgevers en stripmakers krampachtig omgaan met seksualiteit, maar wij delen niet de opvatting dat heteroseksualiteit hier evenveel last van heeft als homoseksualiteit.

De redactie

MOOISTE VAK

Als vaste lezer van de striprecensies in de rubriek 'Boeken' heb ik bij het toekennen van waarde-oordelen even moeten wennen aan de overgang van sterretjes naar uitroeptekens. Het is me gelukt en in de door de recensenten toegekende waarderingen kan ik me in grote lijnen wel vinden. Totdat ik in Stripschrift 320 de recensie las van 'Het mooiste vak ter wereld' van Peter de Wit. Want deze bijzonder grappige, misschien een tikkeltje cynische lerarenstrip meent jullie recensent te moeten waarderen met drie puntjes, wat staat voor 'abominabel', het allerlaagste waarde-oordeel. Nu is Peter de Wit een algemeen gewaardeerd Nederlands stripauteur. Er mag misschien eens wat haastwerk uit zijn pen komen, maar rommel maakt hij zeker niet. Integendeel, het gaat hier om een bundeling humoristische strips waarin het prachtige vak van leraar niet echt positief uit de verf komt. En dat zint HvdZ – blijkbaar zelf leraar – kennelijk niet. Hij neemt zijn vak duidelijk zeer serieus. Naar mijn mening iets tè serieus, want de ironie in deze strips heeft hij absoluut niet herkend. En wat ik hem vooral kwalijk neem, is het niet kunnen scheiden van inhoud en onderwerp. Daarom moet ik tot de conclusie komen dat ook HvdZ beschikt over de eigenschap die ik zo dikwijls bij vertegenwoordigers van het onderwijsveld heb geconstateerd: een hoog ontwikkeld gebrek aan relativeringsvermogen.

Ik ben het wel met HvdZ eens dat deze strip van Peter de Wit verplichte kost moet zijn op de pabo's, maar om een andere reden. Het kan de Frans-types misschien inzicht verschaffen in hun eigen toekomstig falen, zodat zij reeds tijdens de opleiding zullen afhaken en het onderwijs van hen gevrijwaard kan blijven.

Naar mijn inzicht hadden jullie als redactie er beter aan gedaan om 'Het mooiste vak ter wereld' juist niet door een docent te laten bespreken, omdat dit heeft geresulteerd in een recensie waarin enige objectiviteit ver te zoeken is. Net zo min als je 'Sigmund' door een psychiater of Jesse van Muylwijcks 'De rechter' door een officier van justitie moet laten recenseren. Nee, in dit geval was een 'second opinion' ongetwijfeld op zijn plaats geweest. Want de kwalificatie 'abominabel' is de winnaar van de Stripschapprijs 1999 zeker onwaardig.

Klaas Cuperus, Vries

WAT DOET SVEN?

Meneer Bijman (Brieven, Stripschrift 320)

WISSELSTRIP EUGENE
Jan Dirk Barreveld
STUDEREN, STUDEREN, STUDEREN... DOOR DIE TEMPOBEURS HEB JE NERGENS MEER TIJD VOOR ...
EN AANGEZIEN DE BEURS MET DE DAG KLEINER WORDT MOET JE OOK NOG TIJD VINDEN OM TE GAAN WERKEN. WE WORDEN TOT HET UITERSTE GEDREVEN!
GOEDE TIJDEN SLECHTE TIJDEN

WISSELSTRIP PAUL FLEKX
René Leisink
Dit is Paul Flekx (36)
Volgens zijn visitekaartje is Paul 'Office Slave' bij Holding B.V.
ZOEFF
En daarnaast is hij ook nog vader van twee kinderen, partime lieve echtgenoot, squashier, peetoom, schoonzoon, foetar parent, doe-het-zelver, reuziger en schouwburg-abonnee.

WISSELSTRIP MAX
Michiel van de Vijver
BAH! IK HEB NOG STEEDS GEEN VRIENDIN!
MISSCHIEN MOET IK EEN HEEL DIRECTE AANPAK PROBEREN
HEE LEISINK DENGT IK HEEF WEL 'S ZIN OM JOU VANAVOND 'S FLINK
!
EHM
IK BEDOEL
NATUURLIJK MOET DE STRATEGIE NOG WAT VERFIJND WORDEN

WISSELSTRIP MEVROUW DE HEKS
Alex Turk
HALLO TANTE! BENT U THUIS?!
JAH! GERDA! KOM BINNEN!
FIJN DAT JE ER BENT!
VREEMD ZEG! ZO HARTELIJK HEEFT U MIJ NOG NOOIT ONTVANGEN!
WAT LEUK!
IK HEB ZO MIJN REDENEN..

Stedelijk Museum de Lakenhal in Leiden exposeert zijn werk tot en met 21 november, als onderdeel van de groepstentoonstelling *Verzameld werk*. Een uitgebreide selectie van het schilderwerk van E.P. Schreurs (zoals de tekenaar in kunstkringen genoemd wenst te worden) is bijeengebracht in *Strange Flesh*, een gelegenheidsuitgave in kunstdruk (48 pagina's fullcolour, 148 x 210 mm, gebonden in paperback). Volgens uitgever Rechtdoorzee Mijl op 7 BV concretiseert Schreurs in zijn grafiek 'surrealistische visioenen in intense kleuren en grillige vormen, waarin zijn onmiskenbare stijl en sporen van zijn strips zijn terug te vinden.'
Info: Rechtdoorzee Mijl op 7, (+31) (0)20-6254852, of via e-mail: *rechtdoorzee@mailroom.com*.

JM

Wisselstrip in Metro

De gratis treinkranten *Metro* en *Sp!ts* hebben veel kritiek gekregen op de kwaliteit van hun dagelijkse strips. *Metro* heeft als eerste ingegrepen en de strip *Cor Condur* gestaakt. Sinds maandag 6 september plaatst de krant daarvoor in de plaats een wisselstrip, gemaakt door een collectief van vijf jonge striptekenaars, allen verbonden aan *De Stripper*. Ieder van hen levert op een vaste dag een eigen strip. De meest bekende namen zijn **Alex Turk** (*Mevrouw de Heks* op vrijdag) en **Michiel van de Vijver** (*Max* op donderdag). De overige drie zijn: op maandag **Jan Dirk Barreveld** met *Eugène*, op dinsdag **Rob Derks** met *Pakje Bakmeel* en op woensdag **René Leisink** met *Paul Flekx*. In *Metro* dankte hoofdredacteur **Jelle Leenes** de auteurs van *Cor Condur* 'voor hun bijdragen van de afgelopen maanden'.

JM

Fokke en Sukke in Het Parool en NRC

Wie aan studenten denkt, denkt sinds *Jiskefet* al gauw aan neuken. Dan is de stap naar *Fokke en Sukke* ('Hoi! Neuken?') snel gemaakt. Zo liet *Het Parool* haar augustusspecial *Studeren in Amsterdam* (op tabloidformaat) van een omslag voorzien door de twee grofgeaard reageert wat overtrokken op een uitspraak die Sven van der Hart ten eerste niet kwaad bedoeld had en ten tweede gedaan had in de privésfeer. Ter informatie: Sven is scenarioschrijver voor 'Tina', stripmaker voor 'Foto & Doka', oprichter van 'De stripper', auteur van 'De stoomdroom' en letteraar voor onder andere Casterman en Glénat.

Barbara Stok, Groningen

Sinds wanneer is het internet privé?

De redactie

TEKENFILM?

De vraag is: heb ik nu een abonnement op een stripinformatieblad of op een tekenfilminformatieblad? Als het laatste het geval is, dan zeg ik liever mijn abonnement op. Ruim eenderde van het aantal pagina's van Stripschrift 320 is gevuld met informatie over tekenfilms; het aantal stijgt iedere keer. Hebben jullie geen onderwerpen meer of weten jullie echt niet wat er leeft en speelt in het wereldje?

Het interview met Mezzomo is ook een goedkoop succes. Waarom geen credits voor stripwinkel Silvester. Deze was verantwoordelijk voor zijn komst èn voor jullie cover (prentje Silvester).

De sneer naar Zozolala in het redactionele artikel is erg flauw. Zozolala is wèl een stripblad en nog gratis ook. Mijn lijstje heb ik ze inmiddels gestuurd en met mij vele anderen! Ik heb alle nummers van Stripschrift in mijn bezit, maar het is duidelijk dat ik het blad er absoluut niet beter op vind worden.

Theo Temming, Bilthoven

Wij staan op het standpunt dat de stripwereld zich niet in een ivoren toren bevindt. De raakvlakken met andere media, zoals film, cartoons en animatie, willen wij daarom ook van tijd tot tijd belichten. Op dit moment gebeurt er van alles in animatieland en dat kan van invloed zijn op ontwikkelingen in de stripwereld. Wij twijfelden dan ook geen moment toen wij de kans kregen om aandacht aan 'Futurama' te schenken. Dat daarbij in Stripschrift 320 ook nog een artikel over 'Batman Animated' stond, was niet te vermijden. Maar uit het illustratiemateriaal bij dat laatste stuk blijkt weer eens hoe dicht strip en tekenfilm tegen elkaar schuren.

In nummer 320 stond inderdaad een interview met Mezzomo. Actueel genoeg dachten wij zo, om een gesprek af te drukken met de tekenaar van de jonge, populaire strip 'Luka'. Credits daarvoor komen de auteur toe, niet zozeer de stripwinkelier. Die heeft zo zijn eigen belangen bij het uitnodigen van een tekenaar.

En ja, u heeft een betaald abonnement op een onafhankelijk stripinformatieblad. Daarin mag best wel eens gesneerd worden.

De redactie

Commentaar? Kritiek? Een uitgesproken mening? We verwelkomen alle lezers hartelijk in deze rubriek. En uiteraard behoudt de redactie zich het recht voor om de schaar te hanteren, dat spreekt voor zich.

LITERATUUR!

In het artikel over Brazilië in de serie 'Land in zicht' (Stripschrift 319) schrijft auteur Sonia M. Bibe Luyten dat Adolfo Aizen de uitgeverij Brazil-America in 1949 stichtte. Volgens mijn informatie werd deze Editora Brazil-America Ltd, kortweg Ebal, al in 1945 opgericht. Verder meldt Luyten dat Aizen beroemde literaire romans in stripvorm op de markt bracht. In 1941 werden echter al in de Verenigde Staten (VS) klassieke boeken uit de wereldliteratuur voor het eerst tot strips bewerkt en als serie uitgebracht. Dit gebeurde eerst onder de naam 'Classics Comics' en later als 'Classics Illustrated'. De man achter dit alles was Albert L. Kanter en de door hem opgerichte uitgeverij heet Gilberton Co.

Adolfo Aizen nam deze ontwikkeling in de VS zeer goed waar en bracht vanaf 1948 deze 'Classics Illustrated' in licentie uit onder de naam 'Edicao Maravilhosa' (betekent: 'grote verhalen'). 'Classics Illustrated' zijn ook in Nederland vanaf 1956 met veel succes uitgegeven. Brazilië komt evenwel de eer toe het eerste niet-Engelstalige land te zijn waar deze strips verschenen. Door een tekort aan nieuwe titels uit de VS besloot Aizen om ook bekende Braziliaanse boeken als strips te laten bewerken en uit te brengen in de serie. Van de ongeveer tweehonderd uitgebrachte titels zijn er circa zeventig van Braziliaanse auteurs. De overige honderddertig zijn, net als de in Nederland verschenen Classics, van Angelsaksische origine.

Het motto 'Een lekker hapje voor de lezer. Smaakt het, lees dan het oorspronkelijke boek' is dan ook niet afkomstig uit het brein van Adolfo Aizen, maar staat - zoals 'Classics Illustrated'-verzamelaars weten - aan het eind van iedere aflevering, zij het iets anders geformuleerd dan in de column staat.

Erno Tromp, Amsterdam

Lees feestelijk, groei geestelijk.

De redactie

bekte vogels van **Reid**, **Geleijnse** en **Van Tol**. Naast de fraaie cover ('Wáár is dat maagdenhuis?') verzorgden de auteurs ook twee obligate studentikoze cartoons in het binnenwerk van de special.

Van meer structurele aard is de entree van Fokke en Sukke in *NRC Handelsblad*. Sinds maandag 30 augustus verschijnt er dagelijks een cartoon van het tweetal op de RTV-pagina van deze avondkrant. Op de zaterdag voorafgaand aan hun debuut werden beide striphelden hierover uitvoerig geïnterviewd door een NRC-verslaggever. Sukke: 'We doen alle stunts zelf!' En Fokke: 'Ja, die jongens van Reid, Geleijnse en Van Tol gebruiken altijd alles maar om grappen over te maken. Vind ik persoonlijk typisch zo'n nihilistische houding van de cynische jaren negentig. Wij nemen hen wel eens tegen zichzelf in bescherming.' Om daar uiteindelijk aan toe te voegen: 'We vonden het hier wel op zijn plaats u even op het verkeerde been te zetten.' Van Fokke en Sukke hadden we niet anders verwacht.

JM

REID, GELEIJNSE & VAN TOL

FOKKE & SUKKE
BEZORGEN HET ANTECEDENTENONDERZOEK EEN VLIEGENDE START
ONDER ZORREGUIETA SENIOR ZIJN DESTIJDS 6 MILJOEN RUNDEREN AFGEVOERD IN VEEWAGENS!!!
NIET ÉÉN KWAM LEVEND TERUG!!!

Fokke & Sukke hebben in *NRC Handelsblad* iets met actualiteit.

Ware en Clowes exposeren in België

Een dubbelexpositie rond **Daniel Clowes** en **Chris Ware** doet dit najaar drie Belgische locaties aan. Niet eerder was er origineel werk van deze invloedrijke Amerikaanse stripauteurs te zien in België. Van 1 oktober tot en met 31 oktober is de expositie te zien in De Romaanse Poort in Leuven (Brusselsestraat 63), van 5 november tot en met 28 november in Antoon Spinoy te Mechelen (Minderbroedersgang 5) en van 3 december tot en met 2 januari 2000 in Museum Zwijgershoek te Sint-Niklaas (Regentiestraat 61/63). De reizende tentoonstelling is gratis toegankelijk en wordt ondersteund door een catalogus. Info: Peter Dhondt (VZW Beeld Beeld), Drinkwaterstraat 18, 3000 Leuven, België. (+32)(0)16-200110, of via e-mail: *peter_dhondt@yahoo.com*.

JM

BCB viert jubileum met strippostzegels

Het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal viert haar tienjarig bestaan met de uitgifte van een reeks van negen strippostzegels. In samenwerking met de Belgische Post verschijnen postzegels met werk van **Cuvelier**, **Dineur**, **Hubinon**, **Jijé**, **Laudy**, **Mitacq**, **Sirius** en **Tillieux**, alsmede een speciale BCB-zegel. Van deze acht Belgische strippioniers zijn meer dan tweehonderd

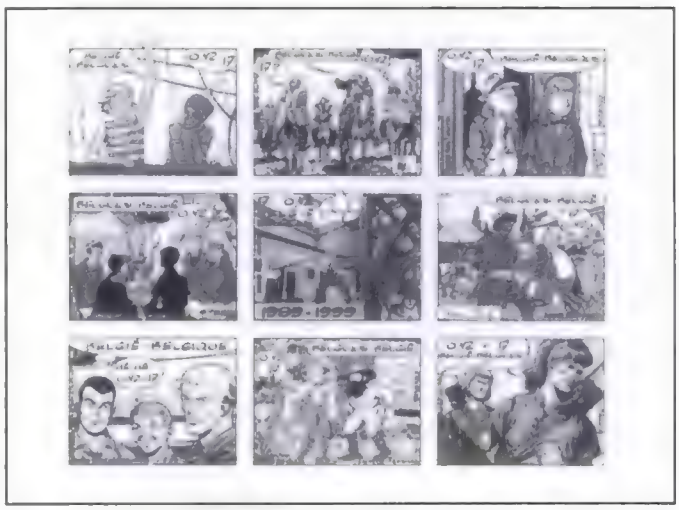

Flitsen

Haagse Harry-**tekenaar** Marnix Rueb **is één van de hedendaagse kunstenaars die in het ConTemporary Museum in Den Haag een hommage brengt aan** Rembrandt van Rijn. **Ook** Herman Brood, Micha Klein, Robert-Jan Stips **en** Rob Scholte **verleenden hun medewerking. Hun eerbetonen maken deel uit van de expositie** *Rembrandt 2000*, **die duurt van 25 september 1999 tot en met 9 januari 2000.** ★ Joost Swarte **stelde een expositie samen in de Vleeshal van Haarlem, maar ditmaal niet in het teken van de Stripdagen Haarlem. Tot en met 24 oktober blikt hij terug op de jaren '50 en '60 met een fotoselectie uit het Spaarnestad Fotoarchief, onder de titel** *Moving and Roaring*. ★ **De expositie** *Heer Bommel en de natuur* **trok sinds de opening in januari al meer dan 50.000 bezoekers naar het Baarnse kasteel Groeneveld en is wegens dit succes verlengd tot en met 14 juli volgend jaar.** ★ **Het zit stripbobo** André Testa **niet mee. Als directeur van het Gemeentelijk Vervoersbedrijf Amsterdam (GVB) werd hij onlangs niet alleen opgeschrikt door grootschalige fraudepraktijken van zijn ondergeschikten, maar ligt hij ook zelf onder vuur vanwege een exorbitant etentje dat hij enkele Rotary-vrienden aanbood op kosten van de GVB. De rekening bedroeg 10.472 gulden.** ★ Dick Bruna**'s Nijntje zal volgend jaar in verschillende Japanse steden te zien zijn in de vorm van een bollenveld. Op deze wijze neemt het konijntje deel aan de viering van de 400-jarige betrekkingen tussen Nederland en Japan. Nijntje is geliefd in het land van de rijzende zon en heet daar Miffy.** ★ **Na het** *Groen-Geile Boekje* **is er nu ook een** *Groen-Geile Scheuâhkalendâh*. **De bedenkers van deze** Haagse Harry**-kalender verzorgden medio augustus een speciale introductie met een jetski in de Haagse Hofvijver. De politie greep onmiddellijk in en beëindigde de ludieke actie.** ★ **In Kosovo beschermt Superman momenteel kinderen tegen de gevaren van landmijnen. Aan 500.000 Kosovaarse kinderen is een stripboek uitgedeeld waarin de superheld voorlichting geeft over hoe mijnen herkend en vermeden kunnen worden. Begin augustus presenteerde** Hillary Clinton **het boek, dat is opgesteld in de Albanese taal.** ★ **Ooit gehoord van** *Tip van de strip*? **Dat is een theatervoorstelling die afgelopen zomer te zien was tijdens** *De Parade* **in Amsterdam, uitgevoerd door** Christine van Stralen, Bodil de la Parra **en** Saskia Temmink **(wie kent ze niet?). De stripheldinnen zijn uitgerangeerd en vervangen door soapsterretjes en cybersexgodinnen, zo meldt het drietal. 'Zijn er nog andere vacatures voor stripheldinnen met bovennatuurlijke krachten?' Het klinkt allemaal nogal vaag...** ★ **Asterix en Obelix beschikken sinds kort over een computerspel voor de Game Boy Color, waarin de Galliërs met Julius Caesar een weddenschap aangaan dat de Romeinen hen niet kunnen tegenhouden. Hierbij moeten meer dan achttien levels worden doorlopen. Alleen op een Game Boy is het spel te spelen.** ★ **In de maand oktober viert** *Zone 5300* **haar vijfjarig bestaan met een complete restyling. Je herkent het vijfde nummer van de huidige jaargang haast niet terug: groter formaat, grover papier, grotendeels full-colour, nieuw logo, nieuw hondje en een veel te overzichtelijke lay-out. Waar is de gezellige chaos van vroeger gebleven? De Zone-redactie noemt het blad nu 'het enige professionele striptijdschrift van Nederland', waarbij men blijkbaar de intentie heeft commercieel te worden. Voor de gelegenheid stelde de commercie een bootlading cd's, boeken en video's beschikbaar om de lezers te paaien. De strips maken gelukkig veel goed:** *Fokke en*

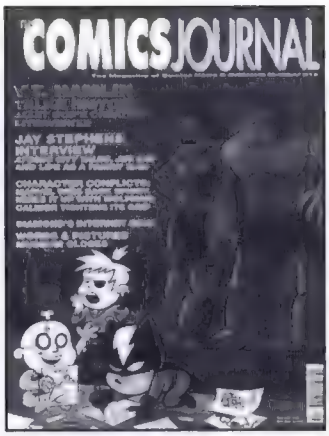

originelen te zien in de Saint Roch-zaal van het BCB, van 28 september 1999 tot 27 februari 2000.

JM

STAPELTJE SECUNDAIR

The Comics Journal 210 t/m 212

Wie stripkritiek bedrijft, moet standpunten durven in te nemen. *The Comics Journal* doet dat in haar nummer 210, met op de cover veelzeggend 'The 100 Best Comics of the Century'. De redactie beperkte zich overigens tot van oorsprong Amerikaanse uitgaven. Al aftellend worden alle honderd favorieten van de redactie besproken: een in veel opzichten verrassende lijst, met zowel elitaire strips (*Raw*, *Drawn & Quarterly*, **Krigstein**) als publieksfavorieten (*Peanuts*, **Barks**, *Popeye*, *Fantastic Four*). Men ruimde er 75 pagina's voor in, inclusief veel plaatjes. Verder nog wat alternatieve lijstjes (met zowaar aandacht voor Europa!) en een interview met de nieuwe columnist **Kenneth Smith**, dat langer is dan diens eerste column. Maar dat is typisch *The Comics Journal*.

Nummer 211 lijdt aan eenzelfde vorm van millenniumitis. Ditmaal een terugblik op één specifiek boek: *Understanding Comics* van **Scott McCloud**. Maar liefst negen essays worden aan dit standaardwerk gewijd, waarna McCloud zelf de essayisten van repliek dient. Daarna blijft er hooguit nog ruimte over voor een rondetafelgesprek met vier jonge uitgevers en een beschouwing op de leukste krantenstrips. Daarin een hoofdrol voor *Dilbert*, die in Nederland inmiddels alweer afgeschreven lijkt. (JM)

Het lijvige nummer 212 bevat een uitgebreid vraaggesprek met **V.T. Hamlin**, de tekenaar van de krantenstrip *Alley Oop* die twintig jaar lang werd gepubliceerd in Amerikaanse kranten. Tevens een lang interview met tekenaar **Jay Stephens**, die strips tekent over vliegende baby's en aapachtige astronauten in onder andere *Sin*, *Atomic City Tales* en *Jet Cat*. (PvC)

ADVERTENTIE

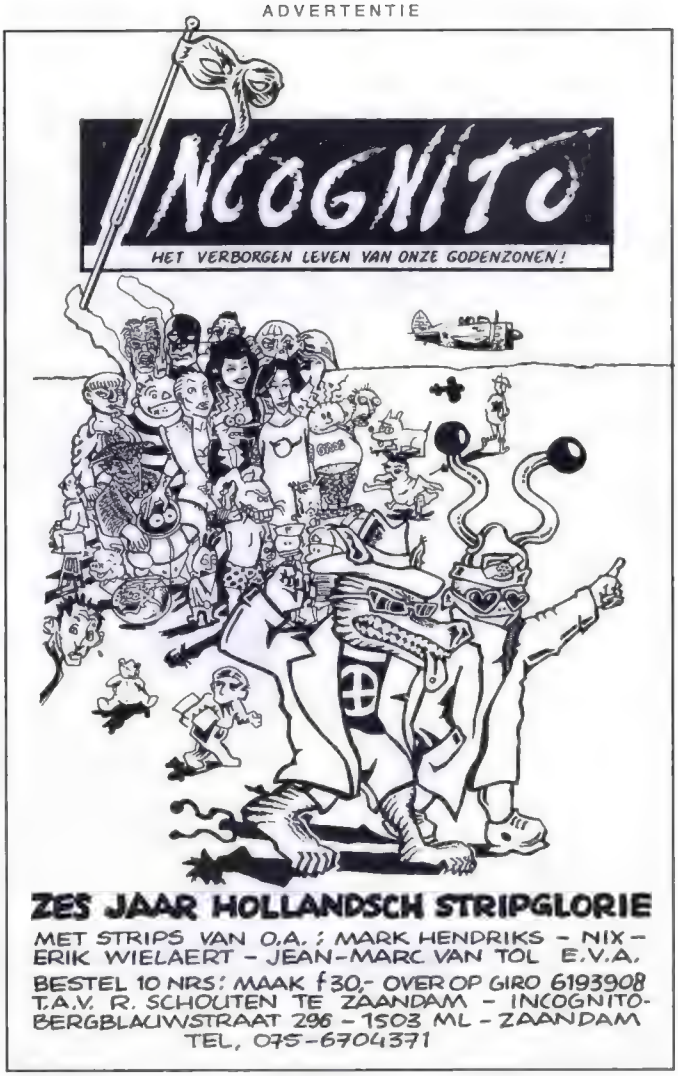
INCOGNITO
HET VERBORGEN LEVEN VAN ONZE GODENZONEN!
ZES JAAR HOLLANDSCH STRIPGLORIE
MET STRIPS VAN O.A. ; MARK HENDRIKS - NIX - ERIK WIELAERT - JEAN-MARC VAN TOL E.V.A.
BESTEL 10 NRS: MAAK f30,- OVER OP GIRO 6193908
T.A.V. R. SCHOUTEN TE ZAANDAM - INCOGNITO-
BERGBLAUWSTRAAT 296 - 1503 ML - ZAANDAM
TEL. 075-6704371

Info: 7563 Lake City Way N.E., Seattle, WA 98115, Verenigde Staten, of via e-mail: *editor@tcj.com*.

Feconews 28

Het verenigingsblad van de Federation of European Cartoonists Organisations, onder hoofdredactie van de Nederlander **Peter Nieuwendijk**, besteedt in nummer 28 aandacht aan het overlijden van twee vakgenoten: de Amerikaan **Saul Steinberg** en de Kroaat **Seno**. Voorts

---

Sukke **op de cover, veel vaste korte strips en bovendien een prachtig tekstloos kleurenverhaal van** Marcel Ruijters **over troglodytes. Exotische bijdragen zijn afkomstig van** Stéphane Blanquet **(Frankrijk) en** Ole Comoll Christensen **(Denemarken). Totaaloordeel: degelijk.** *Zone 5300* **is klaar voor de volgende vijf jaar. Gefeliciteerd! ★ Kunstencentrum Groningen organiseert het symposium** *Strips & Animatie. Kunst of vermaak?*. **Er worden op vier donderdagavonden lezingen gegeven door** Eiso Toonder **(7 oktober),** Joost Swarte **(14 oktober),** Raoul Servais **(21 oktober, animatie) en** Rudy Verbeeck **(4 november, digitale strip). Donderdagavond 11 november vindt een slotdiscussie over strips en stripmusea plaats. Voor meer informatie: (+31)(0)50-3185455. ★ Bij boekhandel Steven Sterk in Utrecht liggen twee interessante titels in de ramsj:** *The Wonder Book of Sex* **(Little, Brown, 1995) van** Glen Baxter, **en** *De vonk van Spartacus* **(Sun, 1993) van** Anton J. van Hooff. **In dit laatste boek beschrijft classicus Van Hooff hoe het beeld van deze gladiator door de eeuwen heen verandert. Hij gebruikt ondermeer strips als bron. ★ Naar verluidt gaat** Theo van Gogh **een speelfilm maken rond** *Sjors & Sjimmie*. **Zou hij zelf de rol van een van de twee stripbengels spelen? Of wie weet, de kolonel? ★ Nu De Stripdagen niet meer in Breda worden gehouden, betekent dat het einde van de Prijs van de Stad Breda voor Strips. Maar niet getreurd, ook de Stripdagen Den Bosch kent een aanmoedigingsprijs voor striptalent. PTT Post is op de bres gesprongen en werpt zich als sponsor van de PTT Post Aanmoedigingsprijs. De eerste keer worden zelfs twee prijzen uitgereikt: aan** Benno Vranken **en** Kees Sparreboom. **Aan de prijzen is een geldbedrag verbonden van f2000. ★ De Duitse uitgever Edition 52 brengt een nieuwe strip uit van** Floc'h **en** Rivière: *London Underground*. **Het is een vervolg op het bekende album** *Blitz*. **Welke uitgever brengt een Nederlandse vertaling op de markt? ★** Marvano **heeft tijdens het veertiende Stripspektakel van Valkenswaard eind augustus de Brabant Sympathieprijs gekregen. Hij is auteur van de serie** *Dallas Barr*. **★ Op 26 november verschijnt bij de Friese uitgeverij Le Chat Mort het** *Suske en Wiske*-**album** *De goalgetter* **in een speciale uitgave. Het wordt een exclusieve Cambuur-Leeuwarden - S.C. Heerenveen-editie. ★ Tot en met 14 november houdt de Parijse Fondation Cartier pour l'art contemporain (Boulevard Raspail 261) de expositie** *l Monde réel*. **Hierop valt te zien in hoeverre de fantasiewerelden van kunstenaars werkelijkheid zijn geworden, nu een belangrijk ijkpunt (het jaar 2000) wegvalt. Er is werk aanwezig van** Moebius. **★ Kunsthandelaar** Leo Castelli **is op 91-jarige leeftijd overleden. Nou en?, zult u denken. Castelli was ondermeer de ontdekker van popart-kunstenaar** Roy Lichtenstein. **★ Lucky Productions en Dargaud melden een nieuwe uitgeverij te hebben opgericht: Lucky Comics. Deze zal voortaan de nieuwe albums uitgeven. Maar Lucky Productions was toch onderdeel geworden van Casterman? In de fondslijst van deze uitgeverij staat het nieuwste album,** *Marcel Dalton*, **gepland voor 20 oktober aanstaande. Een woordvoerster van Lucky Comics weet van niets, en is verbijsterd wanneer zij per fax de fondslijst ziet. Het zou kunnen, zegt ze in een eerste reactie, dat Casterman de distributie van Lucky Productions verzorgt. Ze komt er nog op terug. ★ Lucky Comics wil verder een nieuwe** *Lucky Luke*-**tekenfilms voor de televisie laten maken. De serie zal uit 52 afleveringen bestaan. ★** Morris **is door de Belgische Kamer van stripkenners onderscheiden met de PrixGéant de la Bande Dessinée. In Nederland moeten we het helaas met de Kamer van Koophandel doen.**

een terugblik op het cartoonfestival in Ankara en uiteraard veel spotprenten. (JM)
Info: Leidsestraat 177, 2182 DL Hillegom.

Imago 37
De indianen van **Derib** vullen het grootste deel van nummer 37, naar aanleiding van diens (tot september verlengde) expositie in het BCB. Verder onder meer een toelichting op de Glénat-tentoonstelling (die vreemd genoeg al was afgelopen toen deze *Imago* verscheen). **Ersel** tekende een omslag vol indianen. (JM) Info: Zandstraat 20, 1000 Brussel, België.

Zozolala 107
Een hoofdrol voor de vormgeving in nummer 107. Sommige pagina's zijn hypermodern gelay-out, zoals het boeiende portret van de 'stripjournalist' **Joe Sacco** en de te lang uitgerekte telefoondialoog tussen de redactie en het

Vlaamse talent **Matthias**. Het vraaggesprek met **Fred de Heij** en alle rubrieken zijn daarentegen 'traditioneel' opgemaakt. Deze schizofrenie wordt versterkt door een leeg blokje waar de back-issues hadden moeten staan. **Hansje Joustra** maakt het in dit nummer wel heel bont door in *De keuze van...* zijn eigen uitgave van *Meneer Johan* te promoten. Die man verdient een schop onder zijn kont. (JM)
Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, of via e-mail: *hvsoest@gpd.nl.*

STRIPS IN EIGEN BEHEER

Filo 8
Fred de Heij heeft zijn lezers lang laten wachten op een nieuwe aflevering van zijn vrije werk. Als excuus voert hij aan dat hij veel tijd kwijt was aan het uitstippelen van een nieuwe koers voor het blad. De gevolgen zijn merkbaar in deze achtste *Filo*: De clown komt nog maar voor op één pagina en strips van één pagina zijn uit het blad verdwenen. In plaats daarvan plaatste De Heij enkele korte verhalen die hij vernuftig tot een raamvertelling heeft bewerkt. Jammergenoeg rond hij de grote lijn in dit nummer niet af. Het verhaal loopt af terwijl er op zijn minst nog vijf pagina's nodig zijn. Komen die in *Filo 9*? Is Nederland in de vorm van *Filo* eindelijk weer een vervolgstrip van allure rijker?
Info: Redactie Filo, Prins Hendrikstraat 128, 1501 AW Zaandam.

De Stripper 39
In het voorwoord laat de redactie weten ondanks de tragische ondergang van *Striparazzi* de toekomst van de Nederlandse strip vol vertrouwen tegemoet te

"DE STRIP-AAP"
IN- & VERKOOP STRIP-BOEKEN

KUIPERSDIJK 66
ENSCHEDE 053-4305261

AANSTORMEND GEWELD

La cinquième couche

COVER VAN *LA CINQUIÈME COUCHE 2*

COVER VAN *CÈDRE ET SEQUOA* VAN CHRISTOPHE POOT

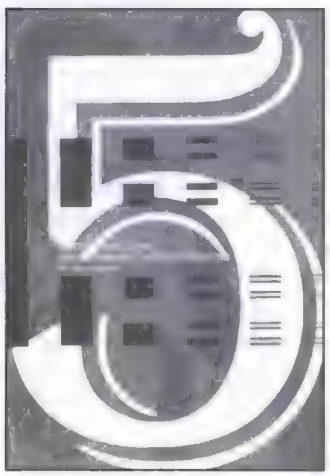
COVER VAN *LA CINQUIÈME COUCHE 5*

WIE? Negen studenten van de St.-Lukasschool in St.-Gilis richten in 1993 samen een groeperinkje op met de naam *La cinquième couche* (De vijfde laag). Het is dezelfde school die vroeger al **Andreas**, **Schuiten**, **Sokal**, **Berthet** en Förster voortbracht, en later ook de mannen van het collectief *Frigo* opleidde (zie *Stripschrift 310*). Het zijn **Michel Squarci**, **Sarah Masson**, **Christophe Poot**, **Damien Rocour**, **Xavier Löwenthal**, **Renaud de Heyn**, **Vincent Dutreuil**, **Nicholas Wood** en **Sebastien Kempenaers**. De laatste drie hebben ondertussen de groepering verlaten, maar nieuwe, losse medewerkers zijn erbij gekomen. Van meet af aan staat *La cinquième couche* wat in de schaduw van de verwante groepering *Frigo*. Ze hebben wat minder ambitie, je hoort er minder van, en af en toe steken er hardnekkige geruchten de kop op dat de groep heeft opgehouden te bestaan. Onterecht, blijkt telkens weer, want net op het moment dat je de hoop hebt opgegeven, komt er weer een nieuwe publicatie van hen uit.

WELKE TAAL? Frans, zoals het Franstalige Brusselaars betaamt.

WAT? Vooral het tijdschrift *La cinquième couche* (LCC), waar sinds 1993 vijf jaarlijkse nummers van verschenen zijn. Gewoonlijk bevat een nummer van het tijdschrift ongeveer veertig pagina's, waarvan de meeste in zwart/wit en enkele in full color. Het formaat is iets groter dan A4 en het blad ziet er nogal artistiek *designerig* uit. Nummer twee is bijzonder, omdat het min of meer als een krant vormgegeven is. Het is groter, en alleen in een matte kleur blauw gedrukt. Het is ook niet geniet, zoals de andere, maar de bladzijden zijn gewoon in elkaar geschoven. Qua inhoud is *La cinquième couche* te vergelijken met het tijdschrift *Frigobox* van Frigo. Experimentele stripverhalen dus, het toppunt van Europese strip-avantgarde, waar niet elke stripliefhebber pap van zal lusten. *La cinquième couche* gaat in zijn experimenten zelfs nog iets verder dan Frigo. Zo staat er in *LCC 5* een strip van Löwenthal waarvan de tekeningen vier keer dienst doen in het verhaal. Als je een bladzijde van de strip gelezen hebt, moet je het blad negentig graden draaien en dan kun je voortlezen. Het is een experiment in de traditie van **Oubapo** (*Ouvroir de la bande dessinée potentielle*, een manifest dat L'Association (zie *Stripschrift 316*) publiceerde naar analogie met **Oulipo** voor de literatuur), waardoor LCC zich duidelijk inschrijft in een Franstalige experimentele traditie, en tegelijk meer sympathie voor het medium etaleert dan Frigo. Dat laatste lijkt misschien vreemd als je het tijdschrift grondig bekijkt, want in geen andere strippublicatie wordt het verband tussen tekst en beeld zo traditieloos en grondig ontleed. LCC publiceert poëzie in de marges van een stripverhaal, of plaatst een geschreven verhaal en een stripverhaal samen die wel verbonden zijn door dezelfde auteur en dezelfde plaats van de actie, maar geen deel uitmaken van hetzelfde geheel. Interessant als je de gewone tekst in tekstballonnen even beu bent.

BOEKEN MISSCHIEN? Aarzelend publiceert LCC ook wel eens een losse strip. Eerst een vierkante strip van 28 pagina's van Löwenthal - *Cotton Schwob* - als bijlage bij *LCC 3* (1995). Daarna *F.*, van Damien Rocour en Michel Squarci, dat evenveel bladzijden telt, maar iets groter is. Dan het full-color *Album 3* van **Christophe Terlinden** van 32 bladzijden (1998). En sinds begin 1999 heeft LCC ook een album in zijn catalogus om u tegen te zeggen: een zwart/wit-

zien. Niet geheel zonder reden, want ook dit nummer staat weer vol met werk van ontluikend talent. Naast de bijdragen van vaste stripmakers als **Rob Derks**, **René Leisink**, **Robbert Damen**, **Sven Timmerman**, **Alex Turk**, **Roy Spraakman** en **Sven van der Hart** valt met name het werk van **Jan Dirk Barreveld** op. Hij maakte een korte rake grap over de intrede van Ajax op de effectenbeurs. Ook opvallend is de pagina van **Yurrian Rozenburg** die beschikt over een eigen frisse stijl.

In dit nummer ruimde de redactie relatief veel plaats in voor beschouwingen. Sven van der Hart kreeg twee pagina's om te vertellen hoe je een commercieel verantwoord boekje uit kunt geven en onder de titel 'Hoe krijgen we de strip uit het slop?' wordt verslag gedaan van een bijeenkomst van stripbetrokkenen in Stripgalerie Lambiek. Aldus blijkt dat *De Stripper* niet van plan is om bij de pakken neer te gaan zitten, maar met frisse moed probeert te bouwen aan de revival van de stripcultuur. Bravo!

Info: Sumatrastraat 15, 6524 KJ Nijmegen, (+31)(0)24-3225239, of via e-mail: *stripper@zipper.demon.nl.* HW

In memoriam Mark Smeets

Mark Smeets, één van de meest opmerkelijke Nederlandse vertegenwoordigers van de klare lijn, is op 8 september overleden.

Het grote publiek zal hem niet kennen, want Smeets (1942-1999) heeft nooit een regulier stripalbum voltooid. Wel maakte hij sinds de jaren '60 furore met zijn chaotische klare-lijn-tekeningen in *Hitweek* en *Tante Leny Presenteert*. Tot zijn dood tekende hij voor *NRC Handelsblad*, dat hem daags na zijn overlijden als volgt typeerde: 'Als de door Smeets bewonderde **Hergé**, de tekenaar van *Kuifje*, de meester van de stripvertelkunst is, dan is Smeets een groot stripdichter. Hij vertelde geen afgeronde verhalen, maar maakte poëtische stripfragmenten.'

Weemoed en surrealisme kenmerken het werk van Smeets, die zelf te boek stond als een eigenzinnige eenling. Wars van elke vorm van leiding of discipline stelde hij zijn hele leven in dienst van het tekenen. 'Mijn tekenpotlood en mijn geest zijn mijn kompanen', luidde zijn lijfspreuk. Naast zijn illustratiewerk tekende hij onafgebroken in schetsboeken, die in 1996 werden tentoongesteld in stripantiquariaat Lambiek. Eerder dit jaar verscheen in een kleine oplage *De wereld van de aarde*, een NRC-strip van Smeets uit 1979. Sinds juni vorig jaar leed hij aan leukemie. Na een lang ziekbed verkoos de stripdichter afgelopen maand te sterven.

Jeroen Mirck

Hier..edele..eh.. wilt dit vaantje verder..voeren..
NOU.. OKEE dan... Geef op: Neem mijn koffie...
Achterlijke koffie.
Volkomen onaanvaardbaar vaantje?..

door **GERT MEESTERS**

verhaal van Christophe Poot - *Cèdre et Séquoia* - dat zowel qua dikte als qua formaat op een roman lijkt. Het is een poëtisch verhaal over een vrouw die moet kiezen tussen twee broers. De relatie tussen mens en natuur speelt een belangrijke rol. Het meest bijzondere van het boek is de illustratietechniek: Poot werkt met gouache op transparant plastic, waardoor hij verf kan laten uitlopen alsof het waterverf is. Door die techniek kan hij bepaalde plaatsen in de tekening benadrukken, omdat daar de beweging te situeren valt, of omdat dat accent de lezer beter uitlegt waar een personage aan denkt dan hele tekstblokken dat kunnen.

HEBBEN ZE MISSCHIEN EEN SPECIALITEIT? Ja, zeefdrukken. LCC heeft bijna net zoveel gezeefdrukte portfolio's of boekjes in beperkte oplage (tussen 12 en 60 exemplaren) uitgebracht als reguliere publicaties. Soms zijn het verzamelde zeefdrukken, maar soms zit er ook een boodschap in. Zoals in de aanlokkelijk getitelde portfolio van Sarah Masson en **Paula Stevenne**: *Je me souviens de la salle de bain* (Ik herinner me de badkamer).

TENTOONSTELLINGEN MISSCHIEN? O ja, vanzelfsprekend. Op de drie edities van *Autarcic Comix* (zie *Stripschrift 310* en *313*) in Brussel bij voorbeeld (1994, 1995 en 1997). En twee keer in een cultureel centrum van de Brusselse deelgemeente waar hun school zich bevindt: St.-Gilis (1994 en 1995).

EN NU PRAKTISCH! De publicaties van *La cinquième couche* zijn redelijk geprijsd. Hun boeken kosten nooit meer dan 30 gulden / 500 frank. Het duurste is het boek van Christophe Poot, dat 112 pagina's dik is. Bij de zeefdrukken ligt het anders. Je hebt er al van 11 gulden / 200 frank, maar de genummerde en gesigneerde series kunnen tot 300 gulden / 5000 frank oplopen.

Voor inlichtingen of een catalogus kan je schrijven naar La cinquième couche, p/a Tour et Taxis, Picardstraat 7, 1000 Brussel, België.

Je voudrais
Je t'attendais
Vous allez choisir ensemble la couleur des grands pavots qui jalonneront mon jardin.
D'accord? Mettons-nous au travail!

TWEE PAGINA'S UIT *CÈDRE ET SEQUOIA* VAN CHRISTOPHE POOT

VERROTERIES VAN RENAUD DE HEYN. VERHAAL IN TEKST EN STRIP

Censuur!

Het zijn af en toe rare jongens, die Amerikanen. Geweld, seks, gevloek, vaak kan het niet door de beugel en wordt met harde hand allerlei 'verdacht' materiaal gecensureerd. Op het gebied van comics kan men daar over meepraten, zeker toen na enkele schietincidenten onder Amerikaanse tieners met de beschuldigende vinger opnieuw naar onder andere comics werd gewezen als bron van dergelijk gewelddadig en extreem gedrag. De afgelopen maanden heeft dit al tot verschillende conflicten geleid, waarbij onder meer een twijfelachtige cover van de DC/Vertigo serie Preacher werd teruggetrokken en vervangen door een meer doorsnee cover en zelfs een compleet nummer van de DC/Vertigo-serie Hellblazer werd herschreven vanwege de te gewelddadige inhoud.

Onlangs ging uitgeverij DC nog een stapje verder. Eigenlijk was er in eerste instantie geen enkel vuiltje aan de lucht. De comic met de titel Elseworlds 80-Page Giant zou gewoon begin juli verschijnen met daarin korte verhalen over een groot scala aan superhelden uit een andere realiteit. Het probleem deed zich echter voor toen *Paul Levitz*, DC's Executive Vice President en uitgever, het verhaal Letita Lerner: Superman's Babysitter onder ogen kreeg. Dit verhaal, geschreven door *Elizabeth Glass* en getekend door *Kyle Baker*, handelt over Superman die als baby met allerlei gevaarlijke stunts zijn babysitter tot wanhoop drijft. Zo kruipt de kleine Superman in een magnetron en zet het apparaat vervolgens aan, bijt hij het snoer van de telefoon in tweeën en valt hij midden op de snelweg in slaap. Op zich onschuldig, want iedereen weet dat zelfs een kleine Superman onverwoestbaar is. Maar Paul Levitz had andere ideeën en besloot op het allerlaatste moment de gehele Amerikaanse oplage van ongeveer 26.000 stuks te vernietigen voordat ze naar de winkels vervoerd zouden worden. Volgens Levitz zou het vertoonde gedrag van Superman jonge lezers kunnen aanzetten tot het nadoen van de getoonde gevaarlijke stunts en zou het onverantwoord zijn om de comic uit te brengen.

In Groot-Brittannië is de Elseworlds 80-Page Giant overigens wèl verkrijgbaar geweest, omdat de Britse oplage van ongeveer 1700 exemplaren al was verzonden voordat Levitz de beslissing over de comic had genomen.

***Unity 2000*, een nieuw begin.**

Bovendien is het in de moderne tijd van computers, modems en het internet natuurlijk niet verwonderlijk dat het gewraakte verhaal inmiddels op verschillende sites on-line te zien is. En eerlijk gezegd, als het bewuste materiaal al gecensureerd moet worden, dan moeten per onmiddellijke ingang en met terugwerkende kracht alle cartoons van *Tom & Jerry* van de markt worden gehaald, want dat is ongeveer het luchtige en onschuldige niveau van Letita Lerner: Superman's Babysitter. Met andere woorden: rare jongens, die Amerikanen.

Shooter is terug

Zo'n twintig jaar geleden was *Jim Shooter* de grote man bij uitgeverij Marvel Comics. Als schrijver en later ook als eindredacteur is hij verantwoordelijk geweest voor enkele zeer in het oog springende projecten, waaronder Secret Wars en het jammerlijk geflopte project New Universe. Na interne conflicten zag Shooter zich gedwongen op te stappen en begin jaren negentig zocht hij zijn heil bij de toen net opgerichte uitgeverij Valiant. Daar was hij samen met onder anderen *Barry Windsor-Smith* de bedenker van een groot aantal nieuwe series (zoals Harbinger, X-O Manowar en Magnus) die zich binnen korte tijd kon verheugen op een grote populariteit onder de lezers. Het succesverhaal was echter van korte duur. Shooter wilde meer creatieve vrijheid, vertrok bij Valiant en richtte samen met enkele schrijvers, tekenaars en vrienden de uitgeverij Defiant op. Defiant hield het iets meer dan een jaar uit, voordat de uitgeverij werd opgeheven. Shooter zette door, ging in zee met Broadway Comics (waar hij samenwerkte met grotendeels dezelfde mensen als bij Defiant), maar ook Broadway was geen lang leven beschoren. Daarna werd het enkele jaren akelig stil rond Jim Shooter.

Totdat Shooter tijdens de jaarlijkse stripbeurs in Chicago deze zomer weer van zich deed spreken. Tijdens de beurs werd namelijk bekendgemaakt dat hij terugkeert naar Acclaim Comics (zoals Valiant sinds enkele jaren officieel heet), waar hij een zesdelige mini-serie Unity 2000 gaat schrijven. Samen met tekenaar *Jim Starlin* zal Shooter met deze mini-serie een brug slaan tussen het oorspronkelijke Valiant-universum zoals dat onder zijn leiding vorm heeft gekregen en het huidige Acclaim-universum. Daarnaast zal het verhaal de bodem worden voor nieuwe verhaallijnen, nieuwe series en nieuwe crossovers. Unity 2000 staat voorlopig aangekondigd voor november dus het zal nog even duren voordat bepaald kan worden of Shooter na een groot aantal flops en mislukte projecten nu eindelijk weer eens een schot in de roos heeft gelost, maar één ding is duidelijk: Jim Shooter is en blijft een creatieve duizendpoot die nooit lang stil kan zitten.

Shooter terug bij Acclaim.

Meer en minder

Nieuwe series, series die worden stopgezet, vertrekkende schrijvers, afscheid nemende tekenaars, nieuwe aankopen, het houdt maar niet op bij de grote uitgeverijen. Zowel Marvel Comics als DC Comics zijn de afgelopen maanden druk bezig met grootscheepse veranderingen en voorlopig komt er nog geen eind aan. Zou dit de comic-variant zijn op de millenniumgekte?

Om te beginnen werden deze maand de nieuwe plannen voor Marvel Knights bekendgemaakt, het project onder leiding van *Joe Quesada* en *Jimmy Palmiotti*, waarbij de twee een

door
OLAV BEEMER

Greg Rucka: na *Whiteout* nu *Black Widow*.

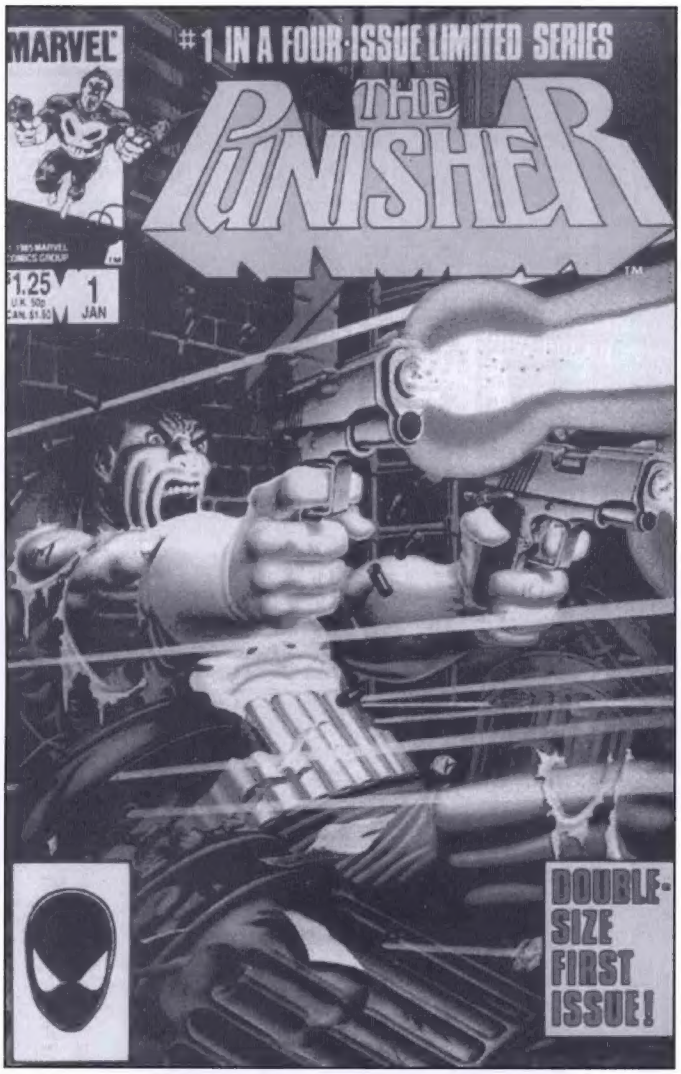

Tweede ronde voor *Marvel Knights*.

aantal comics van Marvel eens flink onder handen neemt en klaarstoomt voor het volgende millennium. Het eerste jaar van Marvel Knights heeft met onder meer Daredevil, Black Panther en Inhumans veel lof geoogst en Marvel heeft het contract van het duo voor een jaar verlengd. Natuurlijk zal Daredevil ook in het tweede jaar terugkeren, met tekeningen van Quesada en Palmiotti en met verhalen van *Bob Gale* (bekend van zijn werk voor films als Back To The Future), *David Mack* (bekend van Kabuki) en *Kevin Smith* (de man die de eerste acht nummers al schreef). De mini-serie Black Widow krijgt eveneens een vervolg, opnieuw in de vorm van een driedelige mini-serie, geschreven door *Devin Grayson* en *Greg Rucka* (de schrijver van Whiteout voor Oni Press). Tenslotte staan nog op stapel een Ant-Man Special gemaakt door Bob Gale en *Phil Winslade*, twee mini-series waarover Quesada en Palmiotti nog niets kwijt willen en een twaalfdelige mini-serie The Punisher. Vooral die laatste mini-serie belooft veel, want deze zal worden gemaakt door *Garth Ennis* en *Steve Dillon*, het team achter de succesvolle DC/Vertigo-serie Preacher. Ennis was het afgelopen jaar middels een exclusief contract aan DC verbonden, maar het contract loopt af en dat maakt de weg vrij voor nieuwe en verfrissende projecten en volgens Ennis is The Punisher precies waar hij zin in had: een grimmige serie met genoeg ruimte voor bizarre humor.

Een ander opvallend en interessant nieuwtje is de bekendmaking dat DC opnieuw beslag heeft weten te leggen op de licentie tot het gebruik van Star Trek en alles wat daarmee te maken heeft. Al meer dan tien jaar heeft Paramount verwarring gezaaid door de licentie telkens aan andere uitgeverijen toe te kennen (DC, Malibu, Marvel), maar nu lijkt het erop dat de zaken eindelijk weer helder en in orde zijn. DC en dus ook WildStorm hebben de komende tijd toestemming om met comics over Star Trek op de markt te komen en kort na dit bericht gaf WildStorm al een lijst met nieuwe projecten vrij, waaronder zich overigens nog geen lopende, maandelijkse series bevinden. In november wordt het startschot gegeven met de one-shot Star Trek Voyager: False Colors, geschreven door *Nathan Archer*, de schrijver van enkele leesboeken over Star Trek. In de maanden daarna zullen onder andere nog verschijnen Star Trek The Next Generation: The Killing Shadows, een vierdelige mini-serie door *Scott Ciencin*, Star Trek: Civil War, met tekst van *Ted Adams* en Star Trek: All of Me, een one-shot geschreven door *Tony Isabella* en *Bob Ingersoll*, waarin de hoofdrol is weggelegd voor een klasgenoot van Spock. Zou dit dan het begin zijn van een succesvolle herintroductie van Star Trek-comics?

Tussen alle nieuwe projecten door zou je bijna vergeten dat hier en daar ook schrijvers en tekenaars bepaalde comics verlaten en hun vleugels eens willen uitslaan op zoek naar andere uitdagingen. Dat is nu precies het geval met schrijver *Warren Ellis* en tekenaar *Brian Hitch*, samen verantwoordelijk voor de WildStorm-comic The Authority. Ellis en Hitch hebben vorige maand aangekondigd dat nummer 12 hun laatste nummer voor de serie zal zijn, waarna Hitch de nieuwe tekenaar zal worden van DC's JLA en Ellis zich verder zal concentreren op de vele andere series die hij momenteel schrijft. Volgens Ellis was het vertrek van hem en Hitch al van te voren zo gepland en is er geen sprake van interne conflicten. 'Ik wilde gewoon in één jaar drie grootschalige verhalen schrijven en daarna vertrekken. Dat is altijd al het plan geweest,' aldus Ellis. Na The Authority 12 verschijnt bovendien ook nog een achtenveertig pagina's tellende one-shot Planetary/The Authority, geschreven door Ellis en getekend door *Phil Jimenez*, en daarmee neemt Ellis definitief afscheid van zijn creatie. Wie de opvolgers van Ellis en Hitch gaan worden, is nog niet bekend, maar de kans is groot dat het weinig zal uitmaken. De echte fans lazen The Authority toch vooral vanwege Ellis en Hitch.

Vijftien jaar na dato: *The Punisher* is terug.

VOORDAT IN 1939 TOT HET WOORD "SCHEVENINGEN" WERD BESLOTEN OM DUITSE SPIONNEN TE ONTMASKEREN, TESTTE DE BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST IN HET DIEPSTE GEHEIM. NOG VELE ANDERE MOGELIJKHEDEN.
Ssychhrieptsschnappsjpreisj ?!?
Mensch, das können die Holländer doch auch nicht aussprechen!
Warum nicht Scheveningen?
Scheveningen ist Gut!
stripschapprijs
schildpad
voorsteer
INKLEURING MICHIEL DE JONG
Peter de Wit